

m a n u s

31

manus 31

Jamila H. 2013

Nylands litteraturförening r.f.

manus

Litterär tidskrift utgiven av Nylands litteraturförening r.f.
med stöd av Svenska Kulturfonden.

Tidskriften utkommer en gång om året.

Ansvarig utgivare: Ursula Vuorenlinna

Teknisk framställning: Johan Ulfvens

Teckning: Jannika Nylander

Hemsida: nylitt.webbhuset.fi

ISSN 1458-9389

Tryckt på miljövänligt papper

Oy Arkmedia Ab
VASA 2013

Gerd-Peter Löcke (elektronisk version)

Innehåll

03 Ursula Vuorenlinna

Till läsaren

04 Agneta von Essen

Att lära gamla hundar sitta

Främlingens syn

Önskan

Tunga dagar

Riv sönder din burka

Januari i skärgården

Sällsynt och underbart

11 Barbro Rautelin

4.4

10.4

28.4

30.4

Förr och nu

Flirten

17 Solveig Williams

Att flytta hem

18 Ann-Marie Forsberg

Avsked av ett hus

19 Ann-Mari Lindberg

Höstens färgprakt

20 Iris Backlund

Och så vidare

21 Elisabeth Morand

Minnen från Lintula kloster och från Bussy-en-Othe och Moissenay-le-Grand i Frankrike och Vitouma i Grekland

22 Tibu Borgstén

Grottmannen

23 Elisabeth Sandelin

Ung man med drömmar

Flyende dagar

Vergogna

26 Rainer Silfverberg

En dam för en dag

28 Catherine Sid

Inpackade yachter

Seglarhöst

Klubbens eget Tapto

Lägereld

Afton på Gullkrona
Vila

33 Beatrice Johansson

Tankar kring det föränderliga livet

34 Monika Riihelä

Var rädd om din natt

Drömspel

dina bilder i mina tankar

37 Petra Österman

Att bli äldre del 2

Lövhögar

39 Gerd-Peter Löcke

Speciella stunder

Dörren öppen för fri programvara

Bondejenta fra Askim ute i stora världenstrax bakom

”Skørten-svingen” - Ett slags bokrecension

42 Petra Österman - Recensioner

Eva-Stina Byggmästar: Min amatörbiografiska
självbiografi

Nils Erik Forsgård: Himlar över Alabama. En essä om
USA år 2012

Tua Forsström: En kväll i oktober rodde jag ut på sjön

Lars Huldén: Inga stjärnor i natt

Peter Mickwitz: Passport Somaliland

Peter Sandelin: Måsen och skeppet

Petter Sandelin: Istället för grindcore

Anki Westergård & Malin Wikström (red.): Vardagshjälte

24/7 – Om att vara ensamförälder

Till läsaren

När detta skrivs har september just börjat, men det är ännu varmt och soligt. Och när Manus kommer ut är det ohjälpligt höst. Först känns det hjälp, nej jag vill inte att det skagå mot mörker och slask igen. Men sedan lättar det för hösten är ju full av aktiviteter och roliga saker såsom bokmässor både i Göteborg, Åbo och Helsingfors, Bokkalas i Ekenäs och författarmatiné på Helsingfors Arbis. För att inte tala om allt annat man kan göra: delta i arbiskurser, sjunga i kör, gå med i en bokcirkel, gå på opera, balett, teater eller bara sätta sig ner i en vrå med ett tomt block eller sin lapptopp och låta den egna fantasin flöda. Det finns många sätt att förgylla hösten på. I denna publikation, Manus, som är Nylands litteraturförenings Magnum opus och kommer ut en gång per år i god tid före bokmässan i Helsingfors, har medlemmarna låtit sin fantasi flöda. Som vanligt är det en bred samling kortare och längre texter. Vi hoppas att alla våra läsare ska hitta något som intresserar.

Nylands litteraturförenings program i höst: Lördagen den 5 oktober begår vi Bokkalaset i Ekenäs. Buss startar 8.30 från Kiasmashållplats och återfärden inleds 18.00 från Ekenäs. 24–27 oktober är det bokmässan i Helsingfors.

För första gången har Nylands litteraturförening en egen monter. Kom och hälsa på i monter 7h32. Torsdagen den 24 oktober har vår takorganisation Finlands svenska litteraturföreningar program på Tottiscenen kl 14.00–14.30. Under rubriken Röster längs kusten läser en medlem från varje litteraturförening egna texter. Från Nylitt deltar Ann-Marie Forsberg. Lördagen den 26 oktober har vi en paneldebatt på Tottiscenen kl. 16.00–16.30 med rubriken 'Ge ut på eget förlag'. Fyra medlemmar berättar om sina erfarenheter av att själv ge ut en bok. Kom och lyssna och ställ frågor! Veckoslutet den 9–10 november har vi skrivarkurs på Hotel Arthur i Helsingfors med Peter Sandström (prosagruppern) och Peter Mickwitz (poesigruppen). Lördagen den 7 december kl. 14.00–16.00 är det Författarmatiné tillsammans med Helsingfors Arbis i Arbis festsal. Kom och lyssna på bl.a. Kjell Westö och föreningens egna författare.

Om vårt program låter intressant och du ännu inte är medlem, bli det! För 15 euro i året får du Manus en gång i året, medlemsbrev 3–5 gånger i året och möjlighet att delta i skrivarkurser till ett inte alltför högt pris plus allt möjligt annat, t.ex. en chans att läsa dina texter för publik på bokmässan. Gå in på nylitt.webbhuset.fi och anmäl dig där.

Ursula Vuorenlinna

Att lära gamla hundar sitta

Det var rätt vågat – att ta sig till Musikhuset för den andra av vårsäsongens abonnemangskonserter. Den första missade jag för den gavs dagen efter höftoperationen. Men nu på benen, ledd av maken och med kryckor bar det av. Försiktigt klivande genom snösörjan – tur att det är kort väg – en darrignedsänkning på stolsitsen, äntligen där! Lättade suckar sögs upp av den sofistikerade akustiken, salen fylldes med en förväntansfylld lyssnarskara.

Vilken satsning av stadsorkestern: Jukka-Pekka Saraste dirigerar musik av Kimmo Hakola och Anton Bruckner, John Storgårds i stjärnrollen som soloviolinist då Hakolas violinkonsert har Finlandspremiär.

För oss två mogna musikelever med vilja att lära oss förstå den musikaliska dimensionen i livet som under sju decennier ännu inte öppnat sig, var konserten en utmaning. Kanske skulle vi nu kunna nå ett steg uppåt från tycka

om/inte förstå till ett plan där förståendet kommer först och tummen upp/ner kommer sen.

När vi i snömodden utanför Musikhuset efteråt väntade på grönt ljus för att pulsa över Mannerheimvägen tillsammans med andra som upplevt konserten, hörde vi någon fråga: Nå, vad tyckte du? Svaret var kraftigt och kort: ”Pitkä ku’ faan.”

I detsamma skiftade ljuset till det kortfattade gröna och skaran småsprang, stapplande och förtvivlat haltande (jag) över vallgraven för att under slutblinkningarna nå trottoaren på andra sidan. Är det bara jag som stressas av att grön ljuset just här är så avsnoppat?

På hemvägen utbytte vi spontana reaktioner, samstämmigt tyckte vi om Hakolas musik och Storgårds virtuositet medan Bruckners åttonde symfoni för oss blev oförstådd och absolut för utdragen.

Hemma bland urklippen hittade jag Ilkka Malmbergs fräscha självbekännelse över sin oförmåga att ta till sig Kaija Saariahos musik. Också svaret till Malmberg och hans essä om eliten och oss vanliga tölpar läste jag på nytt. Klippen underströk våra egna upplevelser i närkampen med musik.

Konserten i Musikhuset recenserades i drakarna två

respektive tre dagar senare. Hannu-Ilari Lampila skrev ”Storgårds polttavassa pyörteessä” och Mats Liljeroos ”Uppgörelse med violinistdrömmar”. Skulle vi nu få en insikt, komma närmare musikens inre och förstå det vi hört?

Lampila tar fram humorn och hittar surrealistisk galenskap hos Hakola. Liljeroos skriver att konserten sannolikt är en av de tekniskt mest krävande som någonsin skrivits.

Lampila anser att konserten är utomordentligt krävande för solisten, virtuositeten spänns till det yttersta. När solistens dubbelgrepp började påminna om de harmoniska polyfona passagerna i Bachs verk för soloviolin, fick konserten för ett ögonblick drag av djupsinnig andlighet, menade han.

Också Liljeroos hänvisar till Bach som förebild: ”och det hörs även i den enorma, och ärligt talat rätt tröttande, mängd dubbelgrepp och olika slags intrikata rackerier solisten har att utkämpa ett närmast atletiskt envig med under styckets 36 minuter.”

Bruckners åtta, 80 minuter, tyckte Lampila att inte alls kändes så lång. Liljeroos berömde Sarastes noggranna repetitionsjobb i Bruckners mastodontiska mästerverk.

Vi hade ingenting förstått – bara njutit av Hakolas musik och tyckt att Bruckner var för lång som efterrätt. Vi har

inte lärt oss sitta ännu – men kämpar vidare.

Främlingens syn

Röken från tiotals eldar längs slutningen upp mot Parnassomassivet rörde sig sakta gungande. Dofterna av brinnande löv och döda olivträdsgrenar drev förbi i sjuk genom den fuktiga oktoberluften.

Främlingen från Norden drog in de behagliga aromerna och knegade sig långsamt uppåt, ibland helt innesluten av rökslöjorna. Stundom drogs de isär och barlade marken i ojämna mörktonade fläckar.

Lungorna fylldes med den aromatiska röken som gav en nästan euforisk njutning. Främlingen kände hur krafterna drygades ut och det blev lättare attkliva i motlutningen.

Hon rörde sig i ett uråldrigt landskap: gudarnas mångtusenåriga hemvist, myternas urkälla, de europeiska kulturernas ursprung. Hexameter andades i röken som hon drog in genom näsa och mun.

Hon anade en obruten kedja bakåt över årtusendena där

varje länk var ett solvarv med höstens avslutande rensningsbränder som makligt skulle övergåi vintervila, vårlängtan och sommarfullbordan.

Medan hon långsamt arbetade sig högre uppåt genom rökslingorna och itankarna närmade sig den grekiska litteraturens storhetstid sjönk seklerna undan. Hon närmade sig oraklet i Delfi och formulerade redan den stora frågan om livets mening som kanske skulle få sitt svar bara hon kommit fram. I det ögonblicket fick hon den hisnande synen.

Ovanför en av de böljande blåtonade rökkulisserna snett till höger uppåtslutningen rörde sig en gestalt. Huvudet, axlarna i profil steg och sjönk bakom rökslöjan. Den svarta kåpan dolde den långsamt framglidande figuren som påminde om en utskuren attrapp i ett medeltida skuggspel.

Så brast gestalten ut i en högljudd monolog. De skarpt intonerade versraderna fick eftertryck genom tydliga gester med den ena handen. Dramatiken i framförandet underströks av att den rörliga scenen sjönk undan i rökensmakliga dyningar med effektmättade intervaller.

Främlingen hade stannat upp. Hon höll andan och bara tog in hela skådespelet. När aktören abrupt stannade, till vänster ovanför främlingen nu, drog en vindpust med större kraft plötsligt undan den döljande rökridån.

Med ena handen ledande en cykel med en matsäckskorg på pakethållaren och den andra näven interpunkterande i luften höll den rasande unga kvinnan sin slutplädering.

Hennes tjocka svarta kåpa med huva svängde ilsket när hon knyckte korgen från pakethållaren och tryckte den i sin brors (eller makes?) famn. Han tog buttert emot sin lunchkorg som han tydligen glömt då han i gryningen lämnat hemmet för en lång arbetsdag med höstbränning i Parnassosluttningen.

Agneta von Essen

Önskan

Ett vill
eftertraktar
begär och önskar jag:
Att inte
bli borta före slutet
tomstirra dräglände
vårdutsättas.

Låt livet fly först!

Men – varför skulle
just jag
få den gåvan?

Agneta von Essen

Tunga dagar

Dag för dag
blir det svårare
att stiga upp.

Värken mer molande
ledernas kvidande
tydligare.

Tyngre att böja
tänja och gripa.

Skröpligt blir höljet.

Inuti vibrerar mollstämdheten.

Var dröjer vårens ljusskimmer?

Riv sönder din burka

Rösten tillkämpat lugn
entonigt uppradande
upplevda hemskheter
knytnävsslag, luggningar
sparkar
hån, förakt
våldtäkt.

Hans hulkånger
storvulna löften
att aldrig mer.

Skräckkrampen,
väntan.

Obönhörligt
kommer upprepariet
allt oftare nu.

Hur ger man i jourtelefonen
den enda utvägen?
Stick, rädda resten av ditt liv.
Riv sönder din burka

som skyddar honom.
Bär fram dina blåmärken,
cigarrettärr.
Kväv inte ditt skrik,
din rätt att höras och ses,
du är hans offer,
ställ honom till svars.
I morgon kan vara för sent.

Januari i skärgården

Öronbedövande tyst
ligger havet
kvävt under kylslag.
I högvälvd solrymd
kastas mullerprojektiler:
Sibbe stampar västerut
krossande isen
i nattfrusna rännen.
Söderut frustar ilsket röda
lilla järnbåten beskäftigt
medan Henry i öster
skramlar hem sin farkost
sista turen före stillbilden.

Vi tar oss till fastlandet
nabbskodda över glasytan.
Sjömil efter sjömil
Försiktigt trevande efter fotfäste.
Ett snedsteg – omkull!
Tätt under spegeln

brutna isf lak
infrusna i svart vatten.

Mullerprojektilerna
krisskrossar
allt avlägsnare
ovanför oss.

Agneta von Essen

Sällsynt och underbart

Sällsynt och underbart,
tänk att få uppleva!
Glanskis på havet
i sex timmar sol.
Vikarna lyfter en spegel mot himlen.
Smäckra små suddar
av frostsno skissar
sitt midvintermönster
i vattnets hud.

Det är som att skända
ett heligt rum
när min skridsko skär rispor
i trumskinnen spänt
över stelnade vågor
där livet helt nyss
frustande vräkte sig
högt upp i land.
I såfall – förlåt.

Det är kanske redan
en gång bland de sista
jag känner såhär.
Hur många andra gamla som jag
får uppleva liknande njutning?
Jag rispar och sparkar
tar mera fart
sällsynt och underbart!

4.4

Det är

ett helvete
att bli gammal

plikter
men plikt
bara mot mej själv

plikt
att
leva

minnen

men

jag skall
säga dej

det är

ett helvete
att bli gammal

10.4

Jag längtar
din hud mot min

Jag längtar
dina händer

Jag längtar
din andedräkt

Jag längtar
stjärnor på natthimlen

Jag längtar
känna dagg under foten

Jag längtar
stimmet i viken

Jag längtar
doft av havet

Det är så enkelt

Jag längtar
det som var

28.4

snart
får träden mössöron
på mörka grenar

snart
prunkar min balkong
med viol och pelargon

snart
pendlar svalan
till min takås

snart
bryner solen
mej gyllenbrun

snart
får frusna kroppar
känna sommaren

snart
tänk dej
snart

30.4

i fantasin

går jag
jag går långa sträckor

jag tar tians spårvagn
har stämt träff
under Stockas klocka

han kommer inte
han är död
hur kunde jag glömma

jag vandrar ensam
längs Espen
ner till torget

köper strömming,
dill och gräslök
och smör från hallen

skall steka f lundror
det skulle han
ha gillat
han som skulle komma
han som är död
det som jag glömde

nästa gång
tar jag en kopp kaffe
på Strindbergs på Espen

Förr och nu

Jag är smått konfunderad! Så är det bara – och det är en summa av så mycketsom händer runt mej.

I dag får man så mycket information om precis allt. Vi har press och radio och teve. Allt detta går naturligtvis att stänga ute – men jag hör till den vetgiriga sorten. Följer med och undrar.

Vanligtvis i tysthet låter jag tankarna rulla. Jag minns förr och upplever nuet. Och det finns massor att minnas. Jag härstammar – skall du veta – från förra århundradets första del – jag är medandra ord gammal.

Det finns så mycket att omedvetet och medvetet jämföra. Små alldagliga händelser och beteenden och stora världshändelser.

Jag har vant mej med allt det lilla runt omkring mej. Till exempel allt duande och mojkannde jag möter. Först kändes det som att mista något av mitt privata jag – inte mera. Nej

då!

Jag och vi alla är vana vid att dagsnyheterna mest handlar om för oss negativa ja rent av farliga nyheter. I dag bara rusar de emot mej antingen jag vill eller inte. Och jag läser och lyssnar och tittar.

Och en helt annan sak av i dag är modet. Färgkombinationer, som egentligen är riktigt vackra – men som inte ”gick” då jag var ung. Ta nu till exempel blått och grönt i samma plagg. I dag är det tillåtet och kan vara riktigt tjusigt. Och tänk dej långbyxor under och något slag av klänning ovanpå. Det är modernt – och snyggt – på de där långa, slanka och unga. Förr använde man antingen eller. Men varför inte!

Hattar är inne för unga män – annars är de ute. Och mest popp är den som bär sin hatt inomhus. Mössan inomhus duger också den.

Och schalarna är ett måste – ju flera desto bättre. Både vinter och sommar. Och det gäller både unga och gamla. Och visst både värmer och klär de också en gammal skruttig hals.

I dag skippar jag långbyxan och väljer klänning – en med modernt skuren ojämn fall.

En i blått och grönt.

Flirten

Det finns egenskaper som nog inte har så mycket med ålder eller kön att göra. Som att vi flirtar vi människor. Redan små barn flirtar och det gör de heltomedvetet och på ett underbart sätt. De gör det med sitt nästan tandlösa leende.

Säg mej – finns det något tjugigare i all sin ärlighet. Och visst är man då heltsåld. Det går bara inte att motstå och flirtandet fortgår faktiskt genom hela livet. Jag vet det – därför att nu är jag gammal och har upplevt det under allamina år.

Och det är ju inget ont i att flirta lite, eller hur. Det har många gånger gett mej en extra liten guldkant på samvaron.

Då jag var ung gav jag ofta en flirtig liten blick och blev till exempel uppbjuden till dans. Kanske jag annars hade fått stå där som panelhöna! Och jag har älskat att dansa.

Dansen och musiken var nog annorlunda i min ungdom.

Det var vals och polka och foxtrot – och man höll faktiskt i varandra i dansen till skillnad fråndagens soloskuttande. Ja ursäkta mej – jag är faktiskt med ålderns rätt gammalmodig.

Men jag älskar unga människor och umgås gärna med dem om bara tillfäl-le ges. Och jag hoppas och tror att flirten sitter i sej hos de unga. Den konsten kan inte ha fallit i glömska.

Det är någonting som inte bara går om eller somman glömmet – som så mycket annat som faller i glömska. Du som är ung i dag kommer att märka att det är just så här. Du märker det och minns sen när du en dag är gammal.

Så leve flirten!

Att flytta hem

Sedan jag i december 2010 f lyttade tillbaka till Finland, har jag ofta blivit tillfrågad hur det känns, hur svårt det var att etablera sig på nytt, hur mycket jag har fått lov att försaka och annat i den stilen. De flesta som frågade tycktesvänta sig en lång lista med besvärligheter och blev förvånade när jag svarade att för min del var återvändandet ganska enkelt att genomföra och inte alls traumatiskt och att jag genast kände mig hemmastadd. Det har väl delvis attgöra med ens egen attityd till omställningar och med mottagandet man får. I mitt fall var det positivt alltigenom.

Visst har Finland och Helsingfors förändrats mycket sen det tidiga 60-talet jag minns. Medan jag under 70-talet bodde i London och från och med 1981 i New York, hade jag ofta föreställningen att Helsingfors fortfarande var entämligen provinsiell stad där allt var dött efter att affärerna stängts på lördagseftermiddagen. Visserligen kom jag på besök ibland, den sista tiden årligen, och kunde iaktta en förvandling mot det internationella. Jag

insåg att jag intelängre behövde ha med mig Heinz Baked Beans till min bror, som blivit förtjust i dem vid ett tidigt Londonbesök, och att utbudet på allt från kläder till matvaror mestadels motsvarade det jag var van att se utomlands. Kanske kände jag en viss rädsla för att det genuint finländska skulle försvinna bland alldet andra.

Under de senaste årens besök och ännu mera nu gläds jag åt mångfalden av människor man ser och språk man hör talas och att restaurangutbudet har breddats så att det finns något för alla smakriktningar och penningpungar. I min barndom fanns det, som jag åtminstone förstod det, knappast något mellan de ”fina och dyra” restaurangerna man varken hade anledning eller råd att besöka och de som kallades ”kuppila”, där det luktade kokt kål, stekt lök och brun sås oberoende av menyn.

Nu kom jag till Helsingfors med pick och pack jag samlat på mig under 45 år och visserligen hade sovrat och avskalat med 75 procent och det gällde att få tag på en bostad som skulle duga för resten av livet. Jag hade en del krav som bestod av att bo i hus med hiss, vara nära en spårvagnsrutt, ha ett rymligt vardagsrum och två sovrum så att någon gäst också kunde hysas. En balkong för blomkrukor var speciellt viktig för jag hade lämnat ett hus med en tomt på ett halvt tunnland till största delen uppodlat till en vacker trädgård. Ja den var ju inte på Manhattan utan där jag bodde på Long Island efter att

förlagsjobbet i staden avslutats.

Den nya önskebostaden hittade jag snabbt genom en förstående mäklare och arrangemangen med ägaren gjordes så att båda parter var nöjda. Jag hade mätt upp noggrant och kunde beställa de nödvändiga hyllmetrarna för böcker när lägenheten målats med hjälp av unga välvilliga släktingar. ”Kan ni komma och bygga upp?” frågade jag försäljaren. ”Nej, men ring krokotiili”, trodde jag han sa. Det var ingen krokodil utan en firma med stavelserna ”koko” och ”diili”, och de gjorde jobbet fint i rasande fart. Flyttlasset som varit lagrat anlände och där blev jag igen förtjust i männen från Raseborg som bar in och packade upp snabbt, varsamt och vänligt. Det enda som gick sönder var ett glas jag själv lät falla ur handen.

Nu var jag då bofast i Helsingfors och skulle möta myndigheter och andra som kunde tänkas påverka mitt liv. Magistraten kom först. Man antecknade och svarade på mina frågor. Det gick an på svenska trots att jag hade klarat finskan lika väl. På FPA fick jag också trevligt bemötande. Jag skulle bokföras för att få kortet som berättigar till all slags service. Att gå till skattebyrån tvekade jag ett bra tag. Mina kontakter med IRS, den motsvariga amerikanska myndigheten, hade inte ingett förtroende. Visserligen gick allt bra medan man deklarerade och betalade, men ville man ställa en fråga blev man oftast avsnäst om man ens lyckades få höra en

mänsklig röst.

Det var en positiv upplevelse att besöka skattebyrån och få hjälp med att reda ut den komplexa härva som kan uppstå när man får utländsk pension och har sina modesta besparingar i ett annat land. Jag hade nog tagit reda på ett och annat före flytten genom att bli medlem i Suomi Seura som ger råd till utlandsfinländare och återflyttare. På skattebyrån fick jag bekräftelse i vänliga tonlägen. Jovisst skulle jag betala dryga skatter men svedan kändes mindre plågsam när jag inte blev åthutad utan tvärtom tyckte att personen vid disken ville ordna det så bra som möjligt.

I barndomen gick jag i söndagsskolan i Södra Svenska församlingens vackra hus på Högbergsgatan och minns Mikael Agricolakyrkans interiör bättre än Johanneskyrkan man någon gång besökte för en konsert. Hade jag någon kyrklig gemenskap efter snart ett halvsekel? Inte för att jag var ivrig att delta i annat än hosiannasången och julbönen, men det skulle ju också redas ut. Jovisst, på kontoret i Hagnäs fick jag veta att jag tillhör Petrus församling och att Kyrkpressen skulle komma med posten, vilket den snart gjorde.

Detta om att klara det praktiska. Sen gällde det ju att integrera sig på en annan nivå, att ta till sig det som staden erbjuder. Till först gick jag på upptäcktsfärder längs gator jag kände sen gammalt. Fanns Varuboden fortfarande?

Doftade där av frukt och kryddor liksom förr? Apoteket i hörnet av Jungfrustigen och Fabrikgatan, dit mormor skickade mig för att köpa Lubric's Pills, stod det kvar. Det där med Lubric hade varit en svår sak för det var ett laxeringsmedel och därför skamligt att be om. Men salmiakpåsen jag samtidigt fick köpa gjorde det lättare att stiga över tröskeln.

I de där kvarteren, och runtom hela Helsingfors, fanns en mängd småbutiker inrymda i bostadshusens källarvåningar. Vi hade en fiskbutik i stenfoten bredvid portgången och Maitokeskus i huset bredvid. Där hälldes mjölk med litermått direkt i kundernas kannor och en väldig smörklump stod i ett antagligen avkyllt skåp bakom en glasdörr. Smöret slevades upp på en pappersbit, vägdes och packades in. I butiken fanns dessutom "ranskanleipä" och "polakka". Båda var bakade av vetemjöl och till formen avlånga. Det franska hade enskåra längs brödet och var mjöligt ovanpå, det polska hade märken av flerakorta snitt som gick tvärs över ytan. Jag förstod aldrig om det var viktigt att favorisera det ena landet över det andra när det gällde det vita brödet. Annars var det ju hållkakor till vardagsmat.

De små affärslokalerna har inte försvunnit utan där säljs nu gåvoartiklar, konst, vintage mode samt liknande som inte hör till dagligvaruhandeln. Man önskar företagarna lycka till men undrar om allt detta utbud på icke-

nödvändiga artiklar kan fortgå. Det bidrar så klart till den trevliga stadsbilden och man gläds, men inte kan man gå in och köpa en handsmidd ljusstake, en vacker linneduk eller en sammetshatt med plymer bara för att hålla kommersen igång.

Bland mycket positivt med att bo i Helsingfors är den numera gängse attityden att hellre hjälpa än stjälpa. Jag minns hur det var när man besökte ett kontor för ett halvsekel sedan. Funktionären bakom luckan tittade litet misstänksamt på en och sa ungefär ”Jaha, vad ska det vara?” Nu möts man för det mesta med ett leende och ”Hur kan jag stå till tjänst?” De flesta ”luckor” har ersatts med öppna diskar, och något pansarglas, de rigueur i USA och England, avskiljer inte bankkunden från funktionären vid kassan.

Att man säger hej till busschauffören tycks vara helt vanligt och acceptabelt. Jag har undrat om chaufförerna eventuellt blir trötta på allt hejande från vilt främmande människor. Att biträdet i butikskassan också säger hej är välinlärt men verkar inte påklistrat. Det utgör bara en del av vardagstrivseln jag upplever som en bra sak och dessutom brukbart på två språk.

För den som är intresserad av konst och musik är Helsingfors en fin stad för att mycket sker i och nära stadskärnan, ofta på promenadavstånd från centrala platser

man når med tåg, buss och spårvagn. Utbudet tycks vara outtömligt och biljettpriserna till de flesta evenemangen är överkomliga i jämförelse med andra storstäder. Låt vara att man inte hör sådana operastjärnor som uppträder på Metropolitan men nivån är hög nog för de flesta öron. Vill man fara bortom Helsingfors har man alla chanser för seniorer erbjuds rabatterade biljetter på tåg och buss, något som man i Finland förväntar sig men var en positiv överraskning för inflyttaren. Enbart det att inte, som på många orter i USA, vara beroende av en egen bil, gör ju livet mycket enklare.

På Suomi Seura sa man till mig: ”När du sen börjar ångra att du lämnade ditt gamla sköna liv utomlands ska du inte gnälla hos släkt och vänner. De kommer bara att fråga vem som bad dig komma hit. Nej, besök våra återflyttarkvällar där man får ge utlopp för de värsta frustrationerna.

”Dit har jag tillsvidare inte haft anledning att gå och någon frustration har jag inte upplevt trots att jag nog under den gångna långa vintern och våren har längtat till min forna trädgård där snödropparna visade sig i slutet av februari och krokus, påskliljor, hyacinter och narcisser blommade i mars. Men koltrastens sång och bofinkens, när de äntligen hördes här, har kompenserat till hundra procent. Jag har flyttat hem till orten där jag föddes, och Helsingfors är utan tvivel min stad igen.

Avsked av ett hus

Det är den utdragna vinterns tid. Vi är redan inne i april och ännu ligger snön i drivor på marken. Varje dag är solig och klar, men på natten blir kölden bitande. Ett konstant högtryck, påstår meteorologerna, och det vill inte flytta på sig. Blåmes och talgoxe gluttar nog frejdigt in i holkarna, men verkar aningen mindre sångglada än förr om våarna. Koltrasten söker febrilt föda under fågelbrädet och ekorrarna gästar det regelbundet. Terrasstrappan täcks av mastig is och de gulnade grankvistarna får ligga kvar i rabatten. Rosorna väntar ännu länge på värmen.

Inne i huset är stämningen lika väntande. Att bo mellan staplade packlådor, tomma hyllor och dammiga väggar är föga upplyftande. Ljuset har på ett obarmhärtigt sätt visat skavankerna efter ett tjugofyraårigt boende i huset. Samtidigt ger solen ett lyft åt humöret och röjningen av bostaden. Vem hade kunnat ana att det ryms så mycket onödigt i källare, skåp och garderober! Sex släpvagnar med skräp har skyff lats till sorterings- och avstjälningsplatsen. Och ännu finns det saker att göra sig

av med. Släktingar och vänner har fått sig tilldelat ett och annat: böcker, tavlor, prydnadsföremål. Utemöbler har byttägare och behövliga verktyg körs till stugan bara kölden släpper.

Denna inventering har redan pågått i snart två månader och i dag är det nästan en månad kvar tills flyttningslasset avgår. Att flytta är jobbigt, det visste man, men så här jobbigt, det kunde man inte ana!

Till allt detta kommer känslan av saknad och avsked. Vemodigt är det att lytta från ett hem som byggts för att tillfredsställa egna önskningar och som genom åren fått vara vittne till många oförglömliga stunder. Ett hus vars varje vrå och nästan varje bräda är välbekant. Ett hus som under sitt tak gömmer påminnen av både sorg och glädje. Ett hus som har fått vara den härliga platsen för kurragömmalekar och aktiviteter av olika slag. Som öppnat sin dörr för vänner och släktingar och från vars trädgård det skördats bär och frukter, en trädgård där det blommat och doftat av ljuvliga rosor. Vilka minnen av vandringar i daggfriskt gräs och ljud av vajande björklöv i sommarvinden!

Men, för att citera den visa kung Salomo, allting har sin tid. Nu är vår tid här i huset slut. Nu måste jag lämna de självmålade linnéatapeterna i gästrummet, de som kom till på grund av penningbrist. Det rymligt tilltagna grovköket,

som fortfarande, efter 24 år, väntar på sitt badkar och arbetsrummet med det stora norrfönstret där jag tillbringat många timmar framför mitt staffli. Jag kommer att sakna höjden och luftigheten och ljuset i hela huset, matvrån i köket med möjligheten att följa med fåglarnas och ekorrarnas framfart på fågelbrädet och utsikten från sovrummets balkong. Jag får säkert ofta i mina minnen återkomma till de sköna solstunderna på terrassen och festerna med goda vänner. Samtidigt finns det mycket jag gärna lämnar: det opraktiska köket, de alltför branta trapporna till huset och påminnelsen om att mycket i huset borde förnyas och ommålas för att uppfylla dagens krav.

Trädgården är ett både och. Jag kommer inte att sakna rensning och vattning av rabatter och trädgårdsland, men jag kommer att sakna möjligheten till färsk sallad och nypotatis från eget land, doften av backmejram, syren och rosor och ljuvliga kvällar med sång av koltrast. Och framför allt kommer jag att sakna den härliga päronmusten som vi så rikligt begåvats med. Höstens skörd var rekordstor, över 100 kg päron från vårt Tonkovjatka-träd. Det blev mer än 70 l saft som vi njutit av under hela vintern. Jag kommer också att längtansfullt tänka på de täta liljenkonvaljmattorna under björkarna och de otaliga buketterna som under försommaren spritt sin doft i hela huset. Naturligtvis kommer jag inte att glömma de första vårblommorna: snödroppe, krokus och narcisser. Jag hoppas verkligen att snön snart försvinner så jag ännu en

gång får uppleva hur våren bryter fram med sin färgprakt.

Många av dessa upplevelser blir i framtiden de nya ägarnas egendom. De får möjlighet att ta del av det jag upplevt och dessutom skaffa sig egna, säkert annorlunda upplevelser. Kanske de upptäcker sådant jag och min man inte förstått att uppskatta. Eller planerar nya saker som vi inte tyckt oss behöva. Samtidigt som jag sörjer det jag måste lämna, gläds jag över att huset får en ny framtid, det blir, om man nu kan säga så, en generationsväxling. Både människor och hus mår bra av att nya krafter tar vid.

Höstens färgprakt

Två gånger har jag varit på resa i Lappland i september då ruskatiden infaller. Färgerna på trädens blad kallas för ruska. De stora vildmarkerna gör vandringen till ett nöje, de färgstarka höstfärgerna är för en nordbo tecken på att sommaren är över och vintern väntar bakom hörnet. Höstfärgerna förekommer i hela landet men är starkast i norr. Själva ruskan är vackrast under två veckor oftast från mitten eller ibland från slutet av september. Den ena gången var jag där för tidigt men den andra gången blev det en fullträff!

Fenomenet beror på att ljuset minskar och vädret blir kallare. Växterna förbereder sig för vintern, det bladgröna går från bladen till grenarna, till stammen, till rötterna och sedan kan färgämnen börja flamma i bladen. Ju hårdare kölden är på natten och vädret torrare desto klarare blir färgprakten. Björken blir brandgul, aspen rodnar, blåbärs- och odonriset glöder i rött. Höstfärgerna kommer på växtligheten på både de låga växterna i f loran och på trädoch buskar. Ruskaglöden får både människor och djur

att stanna upp. Skogens fåglar flyr till vindfällan och barrskogarnas snår, fiskarna söker sig till djupare vatten.

Vårt sällskap äntrar bussen som väntar utanför vår stuga, solen går upp över fjällvärlden, morgondimman lättar, det är kyla i luften. Jag har ryggsäcken packad med termoskaffe, saftflaska och smörgåsar. Det blir imma på rutorna. Vi skall bestiga ett fjäll – Ylläs! Vi räknas innan vi startar och uppmanas att inte gå ensamma utan två och två. Det ser ut att bli en strålande dag.

Ylläs fjället når 718 m ö.h. Vi körs med bussen till 400 m och sedan ska vår vandring mot toppen börja. Vi har solen i ryggen. Trädens skuggor är långa. Ljuset flimrar mellan tallstammarna, gummistövlarnas tramp låter som musik i mina öron. Jag ser vattendroppar, daggpärlor på små blad, förkrympta växter, nedtrampad vitaste mossa som sakta reser sig upp igen. Och vilka dofter! Kvistar i rosa och rödaste rött, jag avnjuter ruskan under vandringen. Alla går tysta i en lång rad, fotsteg efter fotsteg. Nu balanserar vi på en gångstig med hala bräder. Jag sneglar åt sidorna. Hör en porlande, sprittande bäck. Den väcker en källa i mitt bröst, en känsla av gemenskap och glädje. Jag får englimt av en åldrig trädstam, ser mossa på krypande grenar, fallna kottar, grönastrån, nakna trädrötter. Vi stapplar genom vatten och tuvor och kommer upp på en bro. Där äter vi vår väggkost och ser fjälltopp, på fjälltopp känner oss lite förvirrade. Ledaren ropar, hitåt, hitåt.

Med ganska hög fart har jag kommit uppåt – toppen når jag aldrig – får finna mig i att krafterna inte räcker till. Jag sätter mig vid vägkanten. Med ögat tar jag in dessa stora, vida, vackra vyer. Med pennan skall jag beskriva vad jag ser. Vinden är frisk i detta trädlösa landskap.

Jag sitter på en gammal trall vid foten av en förskräcklig grävskopa. Jag kom till trädgränsen och härifrån ser jag utöver dvärgbjörkar i bjärta färger, gamla torra trädgrenar, småsten, barr och stickor. Över det rostbruna, detröda, det i alla nyanser skiftande gråa går blåsten. Fjällen är insvepta i halvblågrått ljus.

Mitt i mitt kaos – en dvärgbjörk tättryckt emot en nödvuxen tall. Är jag en klängranka? Är jag? Jag? Ett stoftkorn i kosmos? Här är jag så liten vid fjället jag lämnar orört, jag börjar gå vägen nedåt, tillbaka. Stenar överallt. Överdragna med grågrön lav. Småstenar från svart till vitt, rött till kopparrött.

Regnmolnen hänger tunga när vi ger oss iväg till Pakasaivot – ett av Finlands sju underverk – på finska också kallat Lapin Helvetti. Den är en geologisk sevärdhet och skyddsandarnas hem, en ca en kilometer lång sjö i en klyfta, i Muonio kommun. Pakosaivot ligger djupt i ravinen, i norra ändan är det från kanten femtio meter till vattenytan. I södra ändan sluttar branterna och är låga.

Enligt mätningar är sjön sextio meter djup. Vattnet är mycket klart.

Där från kanten kunde jag se en spegling av vår vackra natur. Jag såg en himmel så blå, så blå, vita moln och guldgula björkar. Det kändes som att se långt in i min egen själ, jag anade våra okända djup, började förstå vårt Kalevala. Längs med branten låg kullvälta trädstammar, mossbelupna stenar, mängder av barr och vissna löv. Här i tystnaden, i stillheten upplevde jag ett magiskt ögonblick, ett sällsamt möte. Här fanns mitt kärröga – här fanns den finska själen – här har jag varit i tusen år! I en närliggande stuga fanns en dagbok, id en skrev vi som alla andra våra namn och hemorten och på den bruna stugans vägg ristade jag mitt förnamn och årtal.

Den lugna Äkäsälven avbryts av en fors som delar sig – här finns Äkäsmylly – en kvarn som uppförts 1946. Vi håller en paus vid denna kultplats. Jag dricker kaffe i en inhägnad av gamla stockar. Äkäsmyllynkasteet står det ovanför ingångsporten. I mitten finns en stor, bred sten och ovanpå den ett röse, stenar som kan användas vid uppgörande av lägereld. Jag ser svart aska och några halvbrunna vedklabbar. En av ledarna bättrar på med sotiga bräder. Brasan börjar ryka när han sätter stickan till. Vi samlas runt elden, hör bruset från forsen. Vi sitter i ring och sjunger. Jag sitter vid min mila medan timmarna ila ... Kalliolle kukkulalle rakennan minä majani ...

Kuukkeli – lavskrikan sitter på en stolpe. Den hör till kråkfåglarna och haren yvig fjäderdräkt som är gråbrun med brunsvart hjässa. Övergumpen liksom stjärtfjädrarna är roströda. Fågeln syns på rastplatser. Lägerelden som vi lämnar efter oss kommer att slockna av sig själv.

När vi är på hemväg ser jag fjälltopparnas mjuka linjer och granarnas taggiga profiler mot regntunga gråmoln. Jag får syn på en ensam ren, den är helvit. Den är en albino, utesluten av flocken på grund av sin färg. Jag behåller känslan av harmoni och glädjen över höstens otroliga färgprakt.

Och så vidare

2001

Det skymmer och teven brinner i bakgrunden.

Det blir bråttom, pappa bär ut henne och spänner fast i bilstolen. Kör alltför fort, det gör han alltid. De hinner knappt till mamma-barn-gruppen där han är den enda pappan. Mammorna och pappan dansar i ring och lyfter uppbebisarna mot lysrören i taket, de kiknar och sträcker sina armar mot de leende ansiktena nedanför.

Efteråt växlar mammorna och pappan några lågmälda allvarliga ord omdet som brann på teve. Man kan inte fatta, det säger de många gånger om. Gårsina skilda vägar till sina hem där teven börjar brinna så fort man knäpper påden. Pappa och snart också mamma kramar henne, vänder hennes ansikte motkökslampans varma sken. På deras näthinnor rör sig andra ljus och de hållerhårdare om henne.

1960-tal?

Årtalet står inte skrivet i hans minne. Han sitter i mörkret utanför köksdörren.

Mamma och pappa är i ljuset, i kökslampans sken. Väggarna har sammafärg som apelsinerna i skålen. Föräldrarna sitter med huvudena så tätt intillvarandra att han knappt hör något i mörkret där han är. Men det räcker. Pansarvagnarna står vid gränsen. Han behöver inte fråga vilken gräns, den här gränsen. Frågar inte är det sant. Pappa känner människor. Det är sant.

Ofta har han svårt att somna, nu mer än andra kvällar. Dörren ska vara stängd och ljuset ska vara släckt. Han har brutit mot reglerna och kikar in genom dörrspringan. Steg närmar sig, han kastar sig under täcket. Mamma kikar in i hans rum och han har aldrig varit bra på att låtsas. Hennes röst är arg, han ska sova. Hon stänger dörren.

Han ligger i mörkret och pansarvagnarna går på tomgång vid gränsen.

1941

I skogen hänger en stor tygbit i ett träd. Den rinner ner, från den spretar trådar och snören. De är avskurna som om något kläckts ur tygpåsen. Grannen ser det och går omkring

med nyheterna. Här är det svårt att hålla något hemligt. Ett av syskonen hör och berättar för de andra.

Bestar, säger han. De dödar alla de möter, i synnerhet barnen. Hon tror attstorebror hittade på det sista.

Hon sitter med sin lillasyster under stegen bakom huset. De undrar hurden ser ut. Desanten. Hon tycker att den är som vanligt folk, det sägs att de tilloch med kan språket. Lillasyster tänker att den är bar som en nykläckt fågelunge. När jag hittar den ska jag mata den med maskar. Den får fjädrar och de är som silver och gull. Den ger en fjäder åt mig.

På kvällen ligger alla parvis i sina sängar. Det blir tystare men aldrig riktigt tyst. Hon håller på att driva bort och just då viskar lillasyster hett mot hennes hals. Nu tror jag att den är svart. Inte gulds svart som staren. Bara svart. Den får inte komma när det är mörkt.

När alla äntligen somnat vaknar de av ljuden. Något tungt dras längs takkanten och kastas till marken med ett brak. En kropp tumlar mot väggen, någon svär. Man hör inte på vilket språk. Stöveltramp finns överallt runt huset. De osedda springer förbi och är borta.

På morgonen ser man att stegen bakom huset har fallit omkull. Det finns blod och hårstrån på den. Pappa säger att

älgen har varit där, de kan bli så när det finns mycket mygg. Ingen tror honom men man säger inte emot.

1918

Ett snett ljus faller i den långa gropen. Hästarna har slutat dra sina lass, de sista lunkar bort med tomma kärror efter sig. Det har regnat och hjulen ritar djupastreck i sanden.

Han håller i mammas hand. Sträcker på sig för att få syn på pappa. Ser bara byxben och stövlar på rad, uppradade som fisk i kryddlag. Ett vitt pulver ligger över det gråa och bruna tyget. Han andas mot mammas ärm, den doftar krydda men han känner den starkare lukten från jorden i varje fall.

Mamma har sagt att pappa inte är där. Nej, det är han inte. Han är kvar i den unga skogen en bit från huset, där han förra våren gjorde den första bastukvasten. Den lenaste och mest väldoftande av alla, klibbig av socker. Han tittade på sin pojke och i blicken fanns allt. Det som nu måste räcka för resten av livet.

När han står här med mamma, och alla andra barn med sina mammor, ser han inte så långt. Det kommer senare. Då han tar sitt första barn i sin famn och känner igen pappas ögon, pappas blick. Den här gången går det bättre.

Nu, när han ännu håller i sin mammas hand, ser han rörelse ur ögonvrån. En fjäril svävar över den långa gropen med den sneda skuggan. Den stiger upp mot himlen där molntäcket håller på att spricka.

Det här är inte slutet, inte heller början. Men någonstans måste man börja.

Fjärilen, den är guldbrun.

Minnen

**från Lintula kloster och från Bussy-en-Othe
och Moissenay-le-Grand i Frankrike och Vitouma i
Grekland**

Efter att ett antal år ha besökt ömsom katolska, ömsom ortodoxa kyrkan samtalande jag i katolska S:t Henrikskyrkans kansli i Brunnsparken (Helsingfors) med pastor Brügemann och sade att jag intresserade mig för katolicism och kloster, men, sade jag det finns ju inget nunnekloster i Finland. Jovisst finns det, svarade han: Lintula! Det här hände 1964 eller 1965.

Det var första gången jag hörde namnet Lintula nämnas och detta (begrepp) kom sedermera att få en stor betydelse för mig. När jag kom hem talade jag om för dem där att jag ville besöka ett kloster i Heinävesi, men fick till svar att det var så kallt så här års (det var verkligen mycket kallt vintern 1965). Nu kan du inte fara sade Pappa, vänta tills det blir vår och varmare – och då, fortsatte han, kommer det att visa sig att det inte är så viktigt att fara dit.

Detta svar gjorde mig bedrövad och på något sätt tyckte jag att jag måste handla snabbt och resa dit ändå så länge jag kände på mig att jag hade energi och entusiasm för saken. Och for iväg på den färden. Inte var det kanske klokt i alla avseenden, det var visst bara en weekend jag hade på mig, men prosten Tapani Repo, som till all lycka såg ljus på alla ortodoxa och ”monastiska” företag, uppmanade mig att ta varma kläder på mig och gav mig instruktioner för resrutten.

Jag for sedan via Heinävesi station dit jag anlände tidigt på morgonen vid 6-tiden och tog därifrån postbussen till Karvio kanal. Sista sträckan tillryggalades med taxi. Det var en mycket vacker morgon som småningom blev dag, trots kölden. Snön låg vit över landskapet och granarnas grenar tyngdes nedtill marken av den. Vi körde in på Lintula område. Det var söndag. Gudstjänst pågick och taxin stannade vid dörren till kyrkan. Genast kom en nunna ut på trappan (det var Matj Antonia fastän jag inte då ännu visste vad hon hette). När jag upptäckte henne, såg hennes apparition förstod jag utan vidare att jag hade nått resans mål.

På sätt och vis var det något bekant över det hela, som kanske berodde på att Pappa berättat för oss så mycket om Ryssland. Något ryska kanske jag redan då förstod. Det var också doften av rökelse som gjorde intryck på mig och så var det något dunkelt minne från läsning av

Dostojevskij. Jovisst – jag hade hoppat rakt in i en roman av Dostojevskij. Eller skulle man kunna uttrycka det så att Dostojevskij upplöste sig och försvann som litteratur och blev verklighet.

Kyrkan var då 1965 inredd i den herrgårdsbyggnad som hörde till det somnunnorna köpt av Firma Hackman vid krigets slut och i salen där. De flesta nunnor bodde också i samma stora byggnad. Kyrksalen måste ha haft litet golvdrag för nunnorna hade under gudstjänsten filtrossor på fötterna, som skymtade fram under den fotsida klädnaden. Filtrossorna gjorde att jag kom att tänka på hemmanet i Österbotten där vi under vinterkriget vistades hos släktingar på morfars sida. Mer erfarenhet hade jag inte av lantliv.

Nunnorna var vänliga och visade in mig i kyrkan och frågade om jag ville stanna över natten. Den jag genast såg var den bestyrsamma Matj Antonina. Det var hon som i praktiken ställde frågan. Jag svarade nekande och att jag skulle återvända samma dag. De kanske kände sig litet lättade över det för jag hade inte anmält min ankomst, ett rum hade ju måst värmas upp speciellt för övernattningen. De bad mig i varje fall komma igen när det blev sommar. Trots allt tyckte jag att jag på detta korta besök hade ”upplevt” något och när jag väl senare på dagen satt i taxin igen som de beställt åt mig kom de alla ut på trappan och gjorde korstecken över bilen. Nu hade jag en liten

anknytning till Lintula och sommaren 1965 var jag där – en kort tid – igen och deltog i arbetena på åkern. Jag blev bekant speciellt med syster Maria som hon då ännu kallades (Smirnoff), hon var ännu inte vigd nunna. Hon arbetade i köket och det var lätt för mig att komma till tals med henne för att hon behärskade franska, just det jag hade studerat. Samtidigt sade hon att hon är en av de sista i rangordningen (då ännu nämligen) och att jag alltid i viktigare frågor skulle vända mig till andra, speciellt Matj Antonina. Men hon berättade ändå för mig en hel del om principerna i kloster. Hon talade om vikten att underordna sig klosterledningen och att de ogärna tog emot nya som ville ansluta sig om dessa var över 50 år. Detta för att det dåmera i den åldern var svårare för dem att anpassa sig och för att de inte mera beräknades ha tid att ”göra rätt för sig” ekonomiskt med arbete inom klostret. Ålderdomen förestod. Själv hade hon inte varit så ung när hon gick i kloster. Hon berättade att hon första tiden hade arbetat i ladugården, det hörde till saken att de som kom till klostret först skulle göra alla olika sorters arbete där. Maria var kanske min främsta introduktör i livet på Lintula. Hon instruerade mig att varje gång jag kom på besök först av allt få Matj igumenjas välsignelse och också när jag for be om den (hon gjorde korstecken över en). Igumenja var då på den tiden Matj Mihaila (Mikaela) och hon var ofta långt ute på fälten eller odlingarna så man måste springa och leta efter henne vid de båda tillfällena: när man kom

och när man for bort.

Nunnorna till antalet ung. 12 levde ganska mycket instuvade här och där i byggnaderna, bl.a. var gårdens stora kök, som senare blev kafé avbalkat med papp till 2–3 rum och där innanför hade bl.a. Matj Serafima och Matj Eugenia inrett nunneceller åt sig.

På tal om Matj Serafima var denna speciellt sträng i detaljerna beträffande ortodoxa seder och var inte nöjd med att jag inte gjorde korstecken. Jag var nämligen tveksam härvidlag. Men för övrigt var hon mycket snäll och gav mig t.o.m. som hjälp till reskassan en liten summa av sina sparpengar. Det kan man verkligen säga var frikostigt! Hon var ungefär lika gammal som Matj Eugenia och de var ”parhästar” som man brukar säga. En gång fick jag sova i ett av rummen bakom pappväggen på golvet med en 86-årig karelska eller ryska som hette Raisa Akimoff och som talade svenska också men dialektalt.

Syster Maria var alltså den som kokade maten. När hon gav mig en tallrik mat och jag satt i köket vid fönstret blev jag utan anledning och ganska roande föremål för uppmärksamhet från besökares sida som verkade vara nyfikna på allt i klostret. Besökare och gäster var dock inte många på den tiden. Livet där levdes halvt provisoriskt. Detta var ju det provisoriska nya Lintula som hade vuxit upp sedan det gamla, ursprungliga Lintula i

Kivinebb vid vinterkriget utbrott hade måst överges borta vid ryska gränsen där det låg och efter det klostrets invånare en tid hade levat som evakuerade. Men den gård de köpte sedan var inte anpassad för klosterbruk och detta sakförhållande ställde till olänheter. Syster Maria talade om att många unga, hon nämnde ett 40-tal, hade varit intresserade att ansluta sig, men att klostret inte hade haft möjligheter att ta emot dem. Sedan visade det sig ju när den nya klosterbyggnaden kom till att någon stor anslutning i praktiken inte förverkligades. Anneli Jänis, en lärarinna, deltog i målningsarbeten de åren tillsammans med en annan ung finska. Den sommaren kom också Maija (Holopainen) in som novis i klostret. Hon placerades genast i fönsterputsningsarbeten. Lintula var ett arbetande kloster, detta hade från början varit principen för det.

De allra första tiderna jag bekantade mig med klostret och var synnerligen utomstående såg jag inte mycket av nunnorna när jag vandrade omkring och tittade på deras ägor med odlingar och trädgård. Det som karaktäriserade stället var rofylldhet. Det var det man lade märke till. Nunnorna utförde stilla sina arbeten var och en på sitt håll och de var nästan osynliga för de gästades blickar då de liksom försvann i terrängen. Det var inte lätt att få kontakt och bli bekant med dem i början. En äldre fru, rysk eller karelsk vad hon nu kunde ha varit, sågs stilla vandra omkring på gångarna. Nunnorna sade att hon troget återkom varje år på sommaren. När man blev van att hitta

de rätta platserna att vistas på slog man sig ned i det stora köket av karelsk typ, där man ibland kunde se folk. En Valamo-munk (Joonas) kom ibland över efter att ha tagit sig till fots till Lintula genom skogen (fågelvägen omkr. 15 km). Längs landsvägen hade det varit en betydligt längre sträcka att tillryggalägga. Han vandrade med en bastant käpp i handen. Han satte sig i köket och blev förplågad. Nunnorna vände sig till honom med frågor om Valamo och fick höra nyheter därifrån och hur det stod till där.

Matj Antonina var på den tiden ”övervakerska” (blagotjinnaja) och var ytterst verksam och nitisk. Hon bodde i en gårdsbyggnad. I samma rum bodde hennes mor som var ganska gammal. Det fanns på området ett litet lågt hus som verkade provisoriskt gjort och mest liknade en lekstuga. Där lär Matj Antonina ha logerat ibland, kanske för att ha en lugn vrå för sig själv. Den skulle ha bebotts av zigenare i tiden. Jag fick sommaren 1966 sitta där och läsa och skriva. Den tiden betalade jag för mig och arbetade inte längre med nunnorna. Genom en öppen liderdörr såg jag Matj Sinklitikia som satt och bad. Jag fick av syster Maria höra att hennes dotter Matj Apollinaria hade dött för en tid sedan. Denna hade trots ringa utbildning varit en begåvad körledare. Hon dog på ett sinnessjukhus vilket man kanske kan tolka så att stora begåvningar kan vara i själslig fara. Hon hade tyckt sig vara förföljd av djävulen. Då hennes mor redan 1966 var gammal och sjuklig köpte man åt henne lever och dyl. för

att hon skulle bli starkare, trots att vegetabilisk föda var mer eller mindre påbjuden i klostret. Man var mänsklig på den punkten. Hon dog dock kort därefter.

Dessa två somrar började gudstjänsten på morgonen kl. 5. Det var vackert att höra kyrkklockorna ljuda i den daggfriska morgonen. Och man gick i glättig stämning till kyrkan. I kören sjöng 5–6 nunnor. Matj Antonina hade en speciellt vacker alt. Men Igumenia Mihaila hade en stark och bärande röst (sopran) som kanske slutligen inte var så skönt klingande. Matj Antoninahade en låg stämma och hon föll in klangfullt. Men i någon mån fick man det intrycket att det var fråga om gamla röster med allt vad det innebär. Gudstjänsterna hölls på kyrkslaviska (slavonska). Det är ett s.k. dött språk som står fornbulgariskan nära. De unga, till största delen karelskor, deltog inte alls i sången, detta var de äldres uppgift. Noviserna var oftast i arbete. Men som allmän regel kom de unga dock till kyrkan lördagar och söndagar.

I fråga om arbete deltog inte sällan klostret utomstående personer och de kunde därvid ha t.o.m. viktiga sysselsättningar.

Sedan jag våren 1966 hade övergått till den ortodoxa tron märkte jag att de kände större andligt ansvar för mig. Jag blev också bekant med Matj Augusta vid den här tiden. Hon talade bra franska förutom tyska, ryska, finska och sitt

modersmål estniska som ibland sken igenom när hon talade finska. När Syster Maria hörde henne tala franska med mig blev hon förvånad och sade: Kan också Ni Matj Augusta franska? Hon hade inte vetat om det tidigare fastän de båda hade bott samtidigt i klostret rätt så länge. Alla klosterinvånare, som Syster Maria gärna betecknade med det franska ordet ”moniale”, sade Ni och Matj till varandra, även om de hade bott där samtidigt i många år.

1967 accepterades jag inte som gäst i Lintula för den sommaren pågick ett s.k. talkoarbete (frivilligt gemensamt arbete) till förmån för en del omändringar. Jag minns hur vi i samband med detta nya klosterbygge med novisen Irmeli (numera Moder Elisabeth) en kväll i skymningen gick omkring och tittade hur bostadshuset började resa sig, de hade murat och man kunde se grundplanen.

1968 fick jag hyra in mig i Lintula igen och hade då bott – med ett uppehåll – i kloster inalles beräknar jag över ett år, om jag beaktar att jag därförinnan vistats i ortodoxa nunnekloster i Frankrike, till 1970. Under den tiden fick jag uppleva i stort sett hela den kyrkliga årscykeln, hela årsförloppet av klosterlivet med vad det innebar av händelser såsom fastor, högtider och helger och jag fick t.ex. ”jula” där.

Också om man betalar för sig under en klostervistelse hör det till saken att man åtminstone i någon mån deltar i

arbetena. Jag fick sådana uppgifter som att skriva några brev, ibland efter diktamen, det fanns då och då rensningsarbete eller bärplockning i trädgården och så förekom det att nunnorna ville att man skulle gå på butiksärenden åt dem. Jag minns att jag reste till Kuopio en gång på uppdrag av dem. Egentligen fanns det en arbetare på gården som i vanliga fall tog hand om sådant. Det jag köpte var ofta sådant som föll nunnorna in.

Av någon orsak kom det sig att jag fick bo i en riktig nunnecell (de använde för dem det ryska ordet "kelja"). Senare blev det förbjudet för utomstående att bo med nunnorna eller ens att beträda den del av byggnaden där nunnornas celler var belägna. Restriktionen var troligen den hävdvunna. Men då på min tid upphävde man den ett kort tag, det kan ha berott på att de övriga, gamlahusen, var svåra att värma upp. Den nya byggnaden hade oljeeldning, inget problem där att hålla kylan utestängd.

I nybyggnaden var varje rum delat i två delar med en tunn skiljevägg. Det är meningen att en äldre nunna alltid skall sammanbo med en novis för att instruera henne, ge råd och andlig ledning. Samtidigt skall novisen göra tyngre arbete för nunnan som ju vanligen är äldre. Om den äldre är en s.k. schemanunna, "nunna av det stora schemat", får novisen överta i stort sett allt praktiskt arbete så att den andra ägnar hela sin tid åt bön. Igumenja (abbedissan) Mihaila hade en särskild cell ensam för sig. Vill nunnorna

besöka varandra knackar de inte på dörren utan säger utanför dörren: Herre Jesus Kristus vår Gud förbarma dig över oss. Då den som är inne svarar "Amen" får man beträda cellen.

Jag kom på det sättet att bo "mellan nunnorna" (Majt Antonias uttryck) och blev bekant med alla nunnorna. När jag varit i butiken och hade köpt något åt dem fick jag gå in i deras celler. Det uppstod då ofta ett samtal. Av det ryska språket förstod jag inte allt och då Igumenja Mihaila efter många års vistelse i Lintula fortfarande vidhöll sin ukrainska var det inte lätt att få tag på betydelsen i det hon sade, inte ens de ryska nunnorna fattade allt. Men Mihaila var en mycket snäll människa som ständigt smålog vänligt. Enligt vad hon sade var hon född i guvernementet Poltava. Hon hade i sitt liv varit mycket intresserad av hästar hade haft som uppgift att sköta dem i klostret. En arbetare på gården hade numera hand om hästen Esko som vid den tiden fanns på gården. Matj Mihaila var också mycket sysselsatt med klostrets odlingar, inte minst kållanden. De var mycket viktiga för hushållet genom att kålen gjorde till surkål förvarad i tråg i källaren och varje dag serverades kålsoppa. Maten är ju vegetabilisk i ortodoxa kloster. Men för tungt arbetande nunnor köptes litet korv till potatisen.

Syster Maria hade blivit Matj Marina. De ger helst åt de nya nunnorna namn som börjar på samma bokstav som

deras ursprungliga namn. "Marina" bodde ensam kvar i ett vindsrum i den gamla byggnaden. Maten fördes till henne i en korg så man såg henne aldrig i "trapeza" (refektoriet). Hon ägnade sin tid åt sömnad. Hon broderade för klostrets lilla souvenirbutik. Hon undervisade också i ryska med franska som undervisningsspråk. Då hon inte ville ta emot betalning för lektionerna föreslogs det i klostret att jag skulle köpa henne ett paket kaffe eller kex i stället. "Marina" hörde till dem som hade varit med i gamla Lintula. Hon hade varit gift von Seitz. Hennes man, en emigrant, hade p.g.a. anställning som arbetare lagt bort "von" framför namnet. Han hade varit lutheran. Också "Marina" hade arbetat hårt innan hon kom till klostret. Hon nämnde att hon hade spelat piano på biograf på stumfilmens tid. Hon hade också burit ut tidningar. Genom sin längtan till ortodox, kanske också rysk, miljö hade hon tagit sin tillflykt till Valamo med dottern. Därtill kom att det hade varit svårt för henne att leva med en man av annan konfession. En eremitmunk, troligen fader Jefrem, hade trotsat förbudet mot att ha kvinnor boende på munkarnas område och låtit henne vara på sin ö för att ta hand om städning och andra praktiska göromål. Någon gång var hon nära att bli upptäckt av klostrets ledning. Fader Jefrem motade bort alla som nalkades.

Fader Jefrem var f.ö. en person som nunnorna ofta talade om. Han var en av dem som förordade klosterliv för ryskor i Finland. "Marina" hade i motsats till många andra

ryska nunnor ett visserligen svagt men tydligt visat intresse för västerländsk kultur. Hon hade t.ex. vänner ute i Europa. De helgon som hon oftast nämnde var dock de ryska Johannes av Kronstadt och Seraphim von Sarow. Men hon omtalade också att hon en gång i barndomen känt närvaron av Heliga Teresia av Lisieux som ju är ett helt katolskt helgon. Men när vi talade om västerländska namn undrade hon varför man skall ta till katolska namn när det finns så vackra ortodoxa. Inte desto mindre gav hon mig en bok om Heliga Teresia av Avila som present (på franska).

Matj Augusta var utan tvivel den mest bokligt intresserade av nunnorna. Matj Antonina, också hon europeiskt bildad, gick mera upp i praktisk verksamhet. I motsats till de två nyssnämnda talade hon en helt acceptabel svenska i likhet med sin mor.

”Antoninas” mor Matj Nina var en intressant bekantskap. Av någon anledning kallade de karelska nunnorna henne vid hennes ursprungliga namn, nämligen Antonina Mihailovna. Hon sades för några år sedan ännu ha kunnat berätta mycket om Ryssland och ryskt liv, men hade blivit så gammal att hon hade blivit barn på nytt. Men hon var ändå mycket trevlig och det hon påpekade var ibland mycket väl grundat. Hon var på fädernet av bojarläkt (Pavlov) sade dottern. Hon hade varit österrikiskt gift (Heinzmann) och varit europeiskt orienterad, men hade på senare tid i sin ålderdom börjat föredra sin fäderneärvda

ryska nationalitet. Hon hade förr varit en begåvad lärarinna i Ryssland och hon försökte ännu ibland berätta om den verksamheten. Man fick inte alltid en klar föreställning av vad hon menade men att hon hävdade det ryska arvet förstod jag av att hon sade att ”välsignelsen kommer från Ryssland”. Jag förmodar att hon avsåg välsignelsen för klostret. Hon underströk kraftigt principen att ”det kommer aldrig att uppstå ett fjärde Rom” (tjetvortovo Rima ne bodjet) anspelande på Moskva som tredje Rom, det slutgiltiga Rom. Hon skötte sig själv trots att hon var över nittio år och tog sig fram till kyrkan på vintern med hjälp av en sparkstötting.

Den tid jag var där fanns den nya kyrkan ännu inte till utan nunnorna begav sig, fastän många av dem var ålderstigna, till den gamla byggnaden med kyrkan i salen. Den utsirade ikonostasen där hade nunnorna själva snidat. Kungsdörren med symbolerna för apostlarna var i något avseende annorlunda än vad som anges i den vanliga symboliken (symboler hade förväxlat). När jag förhörde mig om orsaken svarade de att det var enligt bulgarisk stil.

Innanför ikonostasen fick ingen av de unga nunnorna röra sig, endast de äldre. Novisen Irmeli, av de övriga systrarna kallad för Iraida, fick av en nunna uppmaningen att stänga en sidodörr och hon hade all möda i världen att få fatt i dörren som svängde inåt, utan att beträda utrymmet kring altaret.

Matj Marina var på den tiden kyrkonunna. Det betydde att hon ställde kyrkan i ordning inför gudstjänsterna. Hon tände lampadorna och sökte i böckerna för gudstjänster upp de texter som skulle läsas. Jag lade märke till att hon med en trasa torkade ikoner som hade glas för att rengöra dem efter det de hade blivit kyssta av kyrkfolket. Efter gudstjänsterna städade Matj Marina vilket är kyrknunnornas uppgift. Jag såg ibland Matj Antonina sitta och reparera prästernas kläder, mässkrudar o. dyl. Att vara kyrkvärd (starosta) anses vara ansvarsfullt.

Marina berättade att Eugenia var av fattig härkomst och att föräldrarna hade förlorat flere barn som dött i späda ålder. Föräldrarna hade då givit Gud löftet att om följande blir vid liv skulle de avskilja barnet åt Gud. När Eugenia, då ännu Tatjana, var helt liten gick de till prästen och frågade om de skulle föra henne till kloster redan nu när hon var 3 år, då ju den heliga Jungfrun fördes till Templet för uppfostran i den åldern. Prästen lär ha svarat att de skulle vänta tills hon var 5. Då kom de också med henne till Lintula och eftersom hon var ett barn lämnade de henne inte ensam utan båda stannade i klostret med henne som arbetare på gården. Vid den åldern kläddes hon i nunnekläder. Tillsammans med en annan jämnårig liten flicka deltog hon vid förrättningarna i kyrkan och det lär ha varit mycket näpet. Eugenia kunde i viss mån finska, hon hade gått i en karelsk folkskola som man antog att inte riktigt var på den i Finland lagstadgade folkskolans nivå.

Men hon kunde både skriva och räkna. Matj Antonia kunde knappast räkna. Det var som hon själv sade, att hon hade gått så litet i skola. Om hon bad en att köpa någonting i butiken och man skulle ge henne växelpengar tillbaka såg hon bara med ögonmått på pengarna om det verkade mycket eller litet som hon fick. Hon anmärkte om hon tyckte det såg ut att fattas pengar. Hon kunde dock skriva med ryskt alfabet, med västerländska bokstäver däremot inte ens adressen på kuvert när hon skickade av sina brev. Men hon var sångbegåvad, kanske också annars begåvad. Hon var hemma från "Petrograd" (hon använde alltid det namnet) där man i hemmet som inte var speciellt rikt tillverkade väskor. Jag fick för mig av vad hon sade och av de gamla fotografier som hon visade mig att hennes broder hade varit operasångare. En bild jag såg föreställde honom. På väggen i hennes cell hängde ett stort porträtt, ett starkt förstorat fotografi i färg av Fader Johannes av Kronstadt på vilket man tydligt såg de utmärkelsetecken och ordnar han hade fått. Matj Antonia berättade att Johannes av Kronstadt inte varit mån om att få ordnar utan hade sagt att om de ville ge honom ordnar så må de göra det. Matj Antonia och Antonina tycktes trivas bra tillsammans. Efter badet gick Antonina in till Matj Antonia för att dricka nybryggt te tillsammans med henne innan hon gick hem till sig. En stor samovar stod i cellen.

Om Matj Marina (med sina goda kunskaper i franska

språket) hade ekumeniska åsikter så var Antonina mera stramt ortodox. Det heter om henne att hon vid något tillfälle hade bränt upp icke-ortodox litteratur i klostret. Hon hade inte heller varit intresserad av att samtala med de uniater som varit och hälsat på, men tog nog vänligt emot en katolsk orden, Jesu Hjärtats Små Systrar. Jag var vittne till hennes ekumenik under den tid jag var där i Lintula: hon bemötte också de lutherska systrar från Sverige och de protestantiska från Tyskland väl då de kom på besök. Dessutom kunde det komma en grupp från någon protestantisk församling som t.o.m. fick sjunga lutherska psalmer inom klostrets väggar. Matj Antonina resonerade att de var så glada över att få komma till klostret att de måste få tillfälle att uttrycka sin glädje i psalmsång, låt vara att de sjöng lutherska psalmer. Också ortodoxa församlingsmedlemmar kom i grupper, bland dem det s.k. tiistaiseura (tisdagssällskapet). Sådana grupper fanns det i Finland på orter med en ortodox församling. Tisdagssällskap såg man komma på besök mest vid speciella högtider. Ibland förplägade nunnorna hela den besökande gruppen och klostret bjöd till för att kunna servera så god mat som möjligt. Då var alltid Matj Antonina en verkligt framstående kock. Hon hade ju en gång varit husmor. Hon lagade rysk mat men var modern och visste att det var viktigt med grönsaker. En av läckerheterna i klostret var svamp som alltid tillreddes med ättika. All svamp som nunnorna och prästmunken

plockade var stensvamp. Sopparnas skägg skulle intes käras bort utan hela svampen tillreddes. Klosterinvånarna tyckte mycket om att plocka svamp, Fader Sabbas var en av de ivrigaste.

Prästen i ett ortodoxt nunnekloster har inte mycket att göra med administrationen. Han skall förrätta gudstjänsterna och vara själasörjare. Det här förklarades tydligt för mig i det franska ortodoxa klostret i Fourqueux, senare Provemont, där jag vistades 1967. Prästen i nunneklostret, Fader Dimitrij Berger av fransk-rysk härstamning, upplyste mig om detta. Också prosten Olanto antydde att det är få som vill bli präst i ett nunnekloster. Detta skulle alltså vara förklaringen till att Lintula ibland varit utan präst t.o.m. under längre tider. I sådana fall kan inte gudstjänster förrättas, endast bönestunder som kallas för "moleben". Vid något tillfälle hade Lintula-nunnorna brutit mot den klausulen och Matj Antonina som hade klara begrepp om ordning och reda hade snabbt ingripit och upplöst de församlade. Hon hade, sade hon, under sin första tid i klostret ägnat sig åt intensiv läsning av det hon kallade "heliga böcker". Hennes mor som dock på min tid var ganska gammal och troligen också dement, således inte fullt tillförlitlig, berättade att prästerna hade observerat att Antonina hade goda anlag för kyrksång och läsning av gudstjänsttexter. Det kan säkert stämma. Det var vid den tiden också hon som i kyrkan läste avsnitten från Apostlagärningarna.

Enligt en bok om Lintula är endast prästmunkar accepterade som präster och biktfäder i ett nunnekloster. Matj Marina förklarade dock att man helst inte tar emot gifta präster till klostret för att undvika besväret och kostnaderna med en medföljande stor familj. Prosten Alexander Olanto sade också att hans far när han blev äldre troligen fick dra sig tillbaka till Lintula för att nunnorna hoppades att i honom få en präst. Han torde också ha förrättat gudstjänster i början men det visade sig småningom att han var så sjuk att han inte längre orkade med det. Till saken hör att han kom till Lintula med en barnaskara, fyra pojkar och en flicka. Han hade först velat komma till Valamo, men där hade man missuppfattat och trott att det var fyra flickor och en pojke som han skulle ta med sig. Och fyra flickor – det gick inte för sig i ett munkkloster. Så familjen hänvisades till nunneklostret Lintula i stället.

Nunnorna anses vara barnkära. Matj Antonina påpekade dock att spädbarn inte får förekomma i kloster. Inte heller får en nunna vara närvarande vid en vigsel till äktenskap. Barn ute på klostrets gård väckte uppmärksamhet och intresse hos nunnorna. En gång såg jag dem ge karameller till barn från omnejden. En söndag när klosterinvånarna kom ut från kyrkan efter gudstjänsten råkade de träffa handlandens lilla son från Palokki. Han var tillsammans med sina föräldrar på vägen till klostrets ägor. Nunnorna stannade och de tyckte det var trevligt att se den lille. Men

gossen var mindre intresserad av de välmenande "tanterna" än av gårdens häst som stod en bit därifrån. Han såg inte alls på nunnorna som ville prata med honom utan stirrade hela tiden bara på hästen och ropade med eftertryck "Ekso, Ekso!" (hästen hette ju Esko).

Hundar anses som orena djur och borde inte få bära kristna namn. I Helsingfors bevittnade jag hur två ryska damer råkade i gräl för att den ena hade gett sin hund namnet "Kati". Det kan man inte göra, sade den andra damen. Kati är Katarina och det hette ett av kristenhetens största helgon. Kalla den för Chiquita eller Querida sade hon. Varpå den fick heta "Chiqui". Chiqui var mycket liten, en korsning av dvärgpinscher och pekingeser. Det blev också tal om att hundar inte fick tas in på kyrkogårdar. Men den finurliga hundägaren hade ändå tagit med sig hunden i en kasse. Inom församlingen i Helsingfors hade man framhållit just den här stränga regeln att hundar inte accepteras på kyrkogården. Det oaktat nämnde Matj Antonina i Lintula att någon kyrkligorganisation (jag minns inte vilken, kanske föreningen Lintulan Ystävät r.y.) hade velat ge henne en hund. Hon hade avböjt, men hon sade inte direkt åtminstone till mig att det hade varit otillåtet utan att hon snarare hade antytt att hon ju redan hade en katt. Esko är ju inte ett ortodox helgonnamn vad jag vet. Esko är kanske en variation på Eskil? Men man borde egentligen respektera både katolska och lutherska namn i Lintula.

Det verkar också som om energiska och driftiga nunnor ibland har präglat klosterlivet, trots att de inte haft en ledande ställning där. Stor betydelse tillmättes Matj Johanna, som då jag bodde där redan hade varit död en längre tid. Det talades mycket om henne. Hon omnämns som en mycket stark personlighet (prosten Olanto). En sådan var också Matj Antonina redan innan hon blev igumenja. Men jag tycker det är intressant och trevligt att man förbigick den sociala bakgrunden den gången och hade valt ukrainskan Mihaila som var mycket snäll och försonande. Givetvis assisterades hon av andra. Skall alltså hög utbildning alltid ge förhandsrätt till höga poster? Ett problem. Principen torde slutligen ha varit den att åren i klostret räknades som merit. Med Matj Antonina fick Lintula en föreståndarinna (igumenja) med europeisk bildning, stor erfarenhet och utmärkt handlag i praktiska ting.

Till Lintula kom det ofta människor som hade bekymmer. Nunnorna tog vänligt emot dem och hade förståelse för dem. Naturligtvis begrep de inte alltid vars och ens situation, i synnerhet de nunnor som inte hade levat ute i världen kunde ha svårigheter med att förstå. Men de omfattade de hjälpsökande med hela sitt hjärta, förstod med hjärtat som man brukar säga. De bad för människorna. Om man gav något till klostret hörde det till saken att nunnorna skulle be för givaren. Jag såg att Matj Augusta hade ett häfte med många namn inskrivna: alla deras som

hon bad för. Ett vanligt sätt att avsluta ett brev till vigda klosterinvånare är: ”Jag anhåller om era heliga förböner.” Det är kutym och t.o.m. en artighet mot dem.

Med sina egna problem och bekymmer vänder sig nunnor på samma sätt som vanliga ortodoxa till prästen eller biktfadern. Endast vissa personer får bikta sig för en biskop.

Grottmannen

Åskan mullrar och närmar sej
hela tiden då du sitter inne
i din gråa grotta med din böjda rygg,
som är huggen av sten.

Du gråter tyst men djupt
som ett otröstat och övergivet barn

Elden som alltid varit din vän
tröstar dej inte mer.

Ditt hjärta är enbart välsignat
med vilsenhet och tomhet.

Du gråter så ingen hör, ser eller vet
förutom elden som kastar dina tankar
och din själ på grottväggarna.

Ni brinner både två
i svart-gult-rött-orange-blått och grönt
Ni bildar en väggmålning för evigt.

Och var befann jag mej då

åskan mullrade och närmade sej?

Jag darrade av skräck och frös,
men sprang från berg till berg
och ropade ditt namn.

Och det ekade och ekade
så stenar föll ner på stigarna.

Du satt inne i din grotta med elden
som inte mer tröstade eller värmdde dej.
Och jag sprang ute ropande ditt namn
och att jag älskade dej, men jag hittade
inte spår av dej men minns hur jag
sprang och hörde hur...

... åskan mullrade och närmade sej
hela tiden från alla håll för att
smälla ner nånting till aska.

Ung man med drömmar

Eolsharpa är ett stränginstrument där vinden sätter strängarna i rörelse. Instrumentet har fått sitt namn från Aiolos, vindens gud.

Till marknaden i staden Ribe i Nordslesvig vill alla komma. Det är många som kommer långt ifrån, också Laurids Schmidt från Tislund kommer resande med sin slamrande och skrällande kärra. Aftonluften är kylig, landskapet delvis belyst av ett varmt solsken, delvis beslöjat av mörka blå skuggor.

Laurids Schmidt fördriver några dagar med att betrakta cirkusen i iakttagande tystnad. Han tittar på hur artisterna kontrollerar sin rekvisita och gör övningspass inför kvällens nummer. Han är på intet vis en uppseendeväckande figur. Han står där. Rak i ryggen. Smal, inte speciellt lång, klädd i svart kapp. Hans kraftiga hår är kortklippt. Om han inte var lite för kort skulle han anses vacker.

Bland attraktionerna finns akrobaterna, ormmänniskan och trapetsdansaren.

Laurids är i de övre tonåren och det pirrar i magen. Han äger ett sorglöst självförtroende och i honom finns vandringsfolkets gener. Gener som han ärvt från sin fars sida. Hans familj har alltid bott vid en korsväg. Han skulle vilja vara en av dem på cirkusen. En resande upptågsmakare, lindansare, gycklare eller trollkonstnär. Den drömmen fyller hans själ. Han är fångslad av det kuriösa, sällsamma och magiska.

En stor trollkonstnär ska uppträda i rådhusalen. Laurids stiger in genom den välvda porten. Han stiger målmedvetet in i den belysta salen som är smakfullt inredd med kandelabrar och väggar i brun panel. Assistenten ställer i ordning rekvisitan och Laurids sluter ögonen. Det skramlar och skräller. Sorlet vilar som ett kompakt moln över rummet.

Det blir tyst när den italienska illusionisten sveper in och presenterar sig som greven, Il Barone. Laurids blick är fastnaglad vid trollkonstnärens vitpuddrade ansikte. Han följer stumt med hur trollkonstnären gör sina nummer. Han memorerar detaljerna och beskrivningarna, gör små anteckningar i minnet om vad som gör just den uppsättningen speciell.

Trollkonstnären skryter och skrävlar och gör affär på det han kan. Det sista numret ska bli det mest magnifika. Eolsharporna.

På scenen står fyra gyllene harpor som långsamt börjar spela, utan att någon rör på strängarna. Strängarna knäpps. Publiken håller andan. Harporna spelar och publiken förundrar sig. Harpornas strängar måste röras av andehänder.

– Jag undrar hur denna trollkonstnär kommit över den stora Robert-Hou-dinis trick, säger en man som står bredvid Laurids. Han suger fundersamt på sin pipa när Laurids med glittrande ögon iakttar harporna.

– Il Barone har stulit tricket.

– Stulit tricket?

– Ja, att stjäla andra trollkonstnärers trick är mycket vanligt. Men jag undrar hur har han lyckas komma över beskrivningen? säger han med en släpigröst.

Att utföra detta konststycke skulle Laurids vilja behärska och göra själv.

Men livet ville annat. När han gifte sig blev han ägare till en skjutbana och ett konstkabinett som han kallade det, en

Laterna Magica. Med den kunde han projicera spännande bilder på väggar inför publik. Småningom växte antalet bilder som han kunde projicera med apparaten, hans ögonsten. Han fick nöja sig med sin ringa inkomst och leva i en ständig ekonomisk ovisshet när barnaskaran växte.

Flyende dagar

Laterna Magica är en apparat med vilken man låter en ljusstråle belysa en målad glasskiva som på detta sätt projicerar bilden på en vägg. Olika slags Laterna Magica har funnits allt sedan 1000-talet.

Solen hade inte gått upp, men luften var redan fylld av den gryende dagen då Pauline Wilhelmine Schmidt föddes den femte september 1865 i hemmet i Tislund i Nordslesvig, som då tillhörde Danmark.

På himlen fanns inte ett moln. I trädgården började en fågel sjunga och från vägen hördes oxdrivarnas rop, när de manade på sina djur. Vid hagen invid hade kreaturen tagit rast och marken var upptrampad av klövar.

Den natten hade Laurids Schmidt tänt ett ljus och ställt det bakom sin Laterna Magica; tanken med att tända ljuset var att han skulle projicera bilder på väggen för att förleda de andra barnens uppmärksamhet när hustruns skrik blev för gälla.

På morgonen steg Laurids ut. Huset låg lågt. Åkrar bredde ut sig över ett slätt land och han hade full utsikt över den trädkantade vägen som slingrade sig fram genom landskapet. Vid horisonten kunde han urskilja en taggig blåstrimma av träd.

Pauline Wilhelmine hade kommit till världen bakom väggen till storstugan i huset. Hon kom till världen med generna fulla av tidigare generationers budskap och sägner.

Laurids gillade marknadsplatser. Han skulle minsann inte heller stanna i Tislund hela sitt liv. Att flytta vidare med sin skjutbana och sitt konstkabinett *Laterna Magica*, var hans dröm.

På marknadsplatser kunde han möta människor av alla de slag. Resande, upptågsmakare och cirkusfolk. Vaganter och annat kringresande folk. Han hungrade efter att få resa. Eftersom han intresserade sig för all slags kuriositeter hade han för en tid sedan på en marknad i Tyskland fått tag på en riktig raritet.

En liten platt ask hade legat på ett marknadsbord bland några optiska linser och handkolorerade bilder. Asken hade tilldragit sig Laurids uppmärksamhet och han hade kommit i samspråk med försäljaren, som försiktigt hade öppnat asken och tagit fram tre glasskivor och fört dem

mot ljuset.

– De här skivorna berättar om trollkonstnären Robert-Houdin. Den största genom tiderna.

Han var bekant överallt och hade en underbar förmåga att gestalta sina konststycken dramatiskt. Förvåning och fruktan följde Robert-Houdins spår, hade försäljaren sagt med kännarmin.

Laurids hade synat bilderna noggrant.

– Den här bilden är från Algeriet. Frankrikes kejsare Napoleon III skickade trollkonstnären till Algeriet för att övertala de upproriska ökenfolken att slutagöra uppror. Trollaren Robert-Houdin var så skicklig att han där skrämde muhammedanerna med sin magi. Visste herrn det?

Att han satt skräck i alla infödda trollkonstnärer. Men det som också intresserar är dokumenten, hade mannen sagt och ryckt tillbaka asken. Här finns beskrivningar på hur Robert-Houdin utförde sina tricks och trollkonster.

Han hade vikt upp några mycket tunna, gulnade pappersark och pekat på dem.

– Titta, så går det till när Robert-Houdin låter sex näsdukar försvinna.

Försäljaren hade bläddrat genom dokumenten. Här fanns beskrivningar på roande experiment med diverse ämnen, föremål och siffror.

– Här framkallar trollkonstnären andar och här beskrivs hans bravurnummer eolsharporna.

Laurids hade synat dokumenten med de detaljrikt beskrivna trollkonsterna. Försäljaren hade nickat och tänt på en papyross och frågat om han var beredd att betala ett ganska högt pris för asken.

– Här finns trollkarlens sigill också och himlen förlåte mig också hans underskrift.

Underskriften kan visserligen vara falsk eftersom Robert-Houdins trollerikonster kopierades och spriddes vida omkring, hade han sagt och placerat asken tillbaka på bordet.

– Ni får den till skäligt pris om det intresserar Er.

Eftersom Laurids ständigt behövde nya bilder till Laterna Magican, köpte han asken med bilderna och dokumenten. Han hade ju själv sett konststycket i Ribe. Priset var ju alldeles för högt. Men man kunde ju aldrig veta om också dokumenten någon gång kunde vara till nytta.

När Pauline föddes var Laurids Schmidt trettiofem år. Han förde ständigt en kamp med sig själv för att inte genast flykta iväg. En vuxen man, men inte för gammal att börja om från början igen om det visade sig att det behövdes.

Men han hade familj och hade gift sig med en flicka som han flammade för bara en kort tid som bara haft ögon för honom, Laurids, som hon tyckte, var en riktig världsman som rest omkring och träffat så många intressanta människor.

Laurids intalade sig att Franziska var söt, riktigt vacker visst när de träffades, men Franziska Tapper hade redan haft tio barnsängar. Ett missfall och två hade dött i febern innan de fyllt två. Hans känslor för sin hustru var dock förknippade med värme och han glömde aldrig det lätta trycket av Franziska när hon lutade sig mot hans axel när han skaffat den nya Laterna Magican.

Franziska hade redan tappat många tänder och mjölk hade hon inte mycket för den lilla Pauline. Hon hoppades ändå att det lilla skrikande knytet skulle leva till vuxen ålder.

När Pauline Wilhelmine döptes fick hon inte många dopgåvor. En trollkonstnär som Laurids flyktigt kände befann sig just då i Tislund. Han gav ett bägarspel. – Ett bägarspel som använts i underhållningsmagin i årtusenden.

Kanske det lilla knytet blivit utvalt, kanske hon är kallad till att ägna sig åtrolleri, skrattade Laurids och klappade mannen på ryggen.

Pauline Wilhelmine Schmidts allra första år var dimmiga bilder och ljud. Ljudet av mor Franziska som trampade mellan bordet och vedspisen. Doften av storbak och den kittlande känslan av den sträva ytan av mors handarbeten.

Det fladdrande ljuset från vedspisen och syster Mettes skratt. I minnets allraförsta rum bodde familjen i Tislund. Pauline hade fyllt tre år.

Hemmet bestod av mörka rum och kalla korridorer. Huset var förfallet.

Fukten sipprade igenom väggarna av sten.

Den lilla flickan stod i ett hörn av rummet vänd mot väggen. Det ven och blåste och stormade. Vattnet vräkte ner i tjocka regnslöjor. Det var den värsta stormflod någonsin. Hon blev rädd och grät. Hennes fantasi sattes i rullning. Hon såg framför sig onda andar och häxor med brinnande hår som blixterna. Hennes mor som var vidskeplig och trodde detta var världens ände satt på en stol med Paulines lilla bror Franz i famnen och såg ut genom fönstergluggen. Var gång åskan mullrade, skrek hon förtvivlat och gömde huvudet i händerna av rädsla och

drog den lilla pojken närmare till sig.

Då tog Laurids Pauline i sin famn. Hon var ju hans älsklingsbarn. Han smekte henne lätt på kinden och gav henne en kyss. Torkade tårarna från hennes blåa ögon. Sedan pekade han på sin Laterna Magica som stod i hörnet av rummet. Han pekade på apparaten som vilade på fyra förnicklade pelare.

– Vi ska titta på bilder, Pauline. Vi ska titta på vackra bilder. Gråt inte. Han satte ner flickan på golvet och gick fram till Laterna Magican.

Konstkabinettet som Laurids Schmidt kallade apparaten var av ärgig plåt.

Han tänkte på ljuskällan, en osfri fotogenlampa med fem vekar, satte in en glasskiva med bilder på och plötsligt uppenbarade sig bilder som synvillor och flammande eldsken på den gråa väggen. Med bilderna skapade han nya okända världar för sin dotter. Pauline blev alldeles lugn, drog en lång suck så att hela kroppen darrade och häxorna försvann. Gnolande bredde pappan ut en halmmadrass bredvid sin säng. Syskonen kröp in i det trygga mörkret.

Det var många munnar att mätta när barn föddes på löpande band. Franziska hade helst begränsat antalet barn, men Laurids tyckte att det inte var upp till dem utan att det

som skedde borde ske.

Laurids Schmidt var en handlingens man. Utan ansträngning hittade han på nya arbetsuppgifter. Bilder skulle skaffas till konstkabinettet, skjutgevärd skulle putsas och fönster skulle repareras.

En dag då Pauline var tre år satt Laurids vid Laterna Magican och insåg plötsligt det han borde ha förstått redan tidigare. Hur självklart var det inte att inkomsterna inte räckte till i det lilla Tislund. När tankarna flög kom han på en strålande idé igen.

Varför hade han inte kommit att tänka på det förut?

Tänkt på att flytta från det gudsförgättna Tislund till den livliga marknadsplatsen Levanger i Norge och där bygga upp sin skjutbana och förevisa sitt konstkabinett. Till Levanger vid fjorden, en viktig marknadsplats hade han hört berättas. Handelsvägarna från Jämtland i Sverige förde dit. Där fanns hästar och marknadsgycklare. Dit kom folk och skojare för att uppträda. Och han skulle förtjäna storkovan med sitt konstkabinett. Där skulle finnas betydligt flera slantar att vända på. Också för barnen skulle det finnas större möjligheter.

– Se bara på lilla Pauline. Hon är en så glad liten flicka. Har du inte märkt hur hon leker med stickor och skickligt

bygger upp vad som helst av dem, så han upprymt till sin hustru. En liten koja eller ett torn skapar hon på ett ögonblick med sina flinka händer.

Franziska var inte övertygad. Hur Laurids än försökte övertala henne, stirrade hon bara blankt framför sig med ett av barnen i famnen. Hon kände sig lurad. Hon var ledsen över att packa ihop allt. Men när Laurids ropade efter henne steg hon upp från sin stol och suckade djupt.

– Jag kommer, men Levanger är den sista platsen jag vill bo på.

Rösterna av karlar som bar på saker fyllde hemmet då mamma Franziska packade ihop stolar, bord och husgeråd. De skulle flytta till Levanger. De stickiga madrasserna i halm lämnade hon kvar. De var redan förstörda av fukt. Pauline satt vid madrassen. Hon väntade på att hästarna ska köra fram. Mamma dukade bort den sista tallriken med gröt. Pappa Laurids ansikte var ett enda leende och med hoppfull röst tog han Pauline i sin famn.

Köket fylldes av lådor, trunkar och bylten som staplades på varandra.

Flyttlasset tog sig norrut mot Levanger. Någonstans mellan Oslo och Levanger tog Laurids upp en kvinna som satt på huk vid väggkanten. Hon hade grått stramt hår draget bakåt i

en knut. En zigenarkvinna. Hon satte sig på flyttlasset mellan barnen och klappade Pauline på kjolen. Pauline kunde känna hennes knotiga fingrar. Hon doftade som gamla gjorde av unkna kläder och svett. Hennes hår var mögelfärgat som de gråa stenarna vid stranden.

– Kom ihåg barn. Jag är en gammal kvinna, en gammal kvinna som känner världen. Jag klagar aldrig sa hon, jag gör det inte heller fast jag inte alltid har haft det lätt. Jag kan trola ser ni. Jag kan också tillverka amuletter som skyddar mot ondskan.

– Vem tror på sådant skrock, sa Laurids och skakade på huvudet.

– Men jag ska i varje fall visa er hur man blir miljonär, sa zigenarkvinnan och började plocka fram mynt ur barnens näsor och öron.

Pauline och hennes syskon var förstummade. Om hon kunde trola fram såmycket pengar varför var hon då inte rik?

Pauline klättrade upp i Laurids knä. Zigenarkvinnan skrämde henne. Men Pauline kunde aldrig riktigt sitta still. Hon skruvade sig i sin fars armar och tog sig ner igen och närmade sig försiktigt den skrämmande kvinnan. Hon var ändå fascinerad av det zigenarkvinnan gjorde. Kvinnan tog

fram tre bägare och ställde fram dem på vagnens golv. Sedan lade hon tre små vita, runda stenar under bägarna. Än la hon en sten under varje skål, än lät hon dem spårlöst försvinna under skålarna, än hämtade hon fram dem ur munnen. Snart visade det sig att stenarna på ett mystiskt sätt hamnat under samma skål.

Pauline sökte sig tillbaka till sin fars trygga famn. Han gnolade och hon hade sett något underbart. Hon kramade honom hårt, hårdare än de andra barnen tryckte hon sig mot hans sträva kind.

FOTNOT: Texterna ”Ung man med drömmar” och ”Flyende dagar” är utdrag ur boken ”Pauline Wilhelmine – trollkonstnärinna”. Pauline Wilhelmine, dottern till ägaren av en *Laterna Magica*, var den första kvinnliga illusionisten som turnerade i Finland i slutet av 1800-talet. Flickan hade en dröm att bli trollkonstnärinna och tog sin publik med storm i en värld av magiker och vaganter.

Vergogna

Som en slängkappa lägger sig Etnas aska tyst över husen som hänger mellan himmelen och havet. Läger sig över fikonsträdets kala grenar som söker sig ingenom springan mellan fönsterluckorna till ett rum med nakna tegelväggdär farmor Franca hostar.

Tyst täcker askan de blommande apelsinträdens kvistar. Täcker blommorna som man smyckar brudar med.

Adelina stiger upp i ett rum med Etnas snöklädda topp som kolossal fond i fjärran.

Sänggaveln i järnsmide känns sval och golvet kallt under hennes bara fötter. Fotsulorna svartnar. Hon drar tröjan över axlarna och tar stora kliv upp till terrassen. På stenvuren pilar en ödla som lämnar ett tunt streck i askan.

Farmor Franca öppnar den tunga dörren mot gränden.

– Etnas aska bringar olycka och sorg, muttrar hon och

skakar askan av fikonträdet's kala grenar som skiftar i silver.

Adelina älskar sin farmor. Att lyssna på farmor är att sitta i ett magiskt rum där det förgångna svävar i höjd med fikonträdet.

Men spindelväven ovanför dörrens murkna trälist är Adelina rädd för. Och dödar man spindlar dör någon person.

– Bara förr trodde man på sådant, säger farmor.

Också denna dag ska farmor Franca tandlös och svartklädd sitta i grändens skugga och räckta fram torkade fikon till charterturister som förirrat sig dit. Följa med arbetslösa män som hänger på piazzorna och visslar efter kvinnor skära i ansiktet. Följa med mannen som blottar sig. Han med solbrända, seniga armar som står vid gränden och röker med långsamma rörelser och ler snett mot kvinnor i knästrumpor uppdragna till knäet. Han som flackar med blicken och håller handen på gylfen och försvinner sedan.

– Vergogna, skamligt, suckar Franca.

Adelina springer ner för smala trappor mot farmors hus. I ett palatsliknande hus invid Corson bor baronen och hans

blonda flickvän. Dem spionerar Adele på. Trycker ögat mot räckets med den evighetsgrönskande murgrönan och följer med kvinnan som solar med bara bröst och baronen som smeker hennes smala rygg och skulderblad.

– Vergogna, suckar farmor och gör korstecknet. Hennes blommor har redan vissnat.

Adelina bryter en kvist i apelsingården. Skakar askan av apelsinträdets vita stjärnor. När kronbladen svävar ner prasslar det bakom träden.

Ett huvud med svarta flackande ögon sticker fram. En grov röst viskar:

– Titta på mig.

Adelinas kropp blir spänd och rådvill. En andlös sekund. Så styr hon kurs rakt neråt till sin farmor.

– Apelsinblommorna har vissnat. Askan har lagt sig på dem, säger Adelina uppskärnad.

Och jag vill döda en spindel, fortsätter hon.

Mödosamt sluter farmor Franca duken kring sitt rynkiga ansikte. Men hennes fårade ansikte blir milt när hon talar till Adelina.

– Såg du de svarta ögonen och de solbrända armarna?
frågar hon tyst.

Vergogna.

Några droppar faller och grändens släta stenar får mörka prickar. Snart är gränden skimrande vit och Adelina våt över kroppen.

– Regnet sköljer askan från apelsinträden och de har ännu knoppar, säger Franca, och går in med värkande steg.

En dam för en dag

Jag hade blivit kallad till förhör hos polisen. Jag hade ingen aning vad det var fråga om, men polisen som ringde mig lät mycket bestämd, så jag förberedde mig på det värsta. Jag funderade vad det kunde vara. Var det för att jag hade backat på en annan bil veckan innan, då jag var lindrigt alkoholpåverkad, men gjort upp tillsammans med den andra bilens ägare en skadeanmälan, där jag erkände att jag var skyldig? Vad kan polisen nu ännu vela av mig, funderade jag.

När allt kommer omkring kunde det också vara något som min ex-hustru hittat på. Eller hennes föräldrar. Jag funderade länge vad jag skulle berätta åt polisen, jag hade mera att förlora än hon, men ändå, inte hade hon låtit värst otillmötesgående då vi senast sågs.

– Berätta vad ni vet om Kim Skog, frågade kommissarien som förhörde mig.

Jag blev helt förvånad. Kim Skog, honom hade jag haft

något att göra med senast för åtta år sedan. Vi hade varit goda vänner under studietiden och entid efter studierna jobbat på samma firma, men efter det hade våra vägar skilts åt.

– Alltså om hans professionella eller civila liv?

– Om hans civila.

– Ja-a, han var litet av enstöring, sådan som är lite svår att närma sig, men vi hade mycket gemensamt, men när han inte kände sig besvärad kunde han vara hur pratsam som helst.

– Och hurdant var hans umgänge med kvinnor?

– Som hos en ensam untkarl tror jag. Han sällskapade aldrig med någon, såvitt jag vet, men det är för åtta år sedan vi senast har träffats, så nog är det alltid möjligt att han efter det har haft något romantiskt för sig, och varför inte tidigare? Han berättade aldrig något om några flickvänner.

– Var han på något vis besvärad eller olycklig för att han var untkarl?

– Kanske en aning, men han försökte dölja det. Jag hade ju mina erövringar, men dem skröt jag inte desto mer om.

Min dåvarande hustru tyckte Kim borde bekanta sig med någon av hennes väninnor, och vi ordnade några blind-dates åt honom, men det tog aldrig fart.

– Var det för att kvinnorna inte ansåg honom tillräckligt stilig och attraktiv?

– Antagligen. Jag försökte få honom att snygga upp sig och bete sig som en herreman, och prata ledigt, men han var som han var, tyst och tillbakadragen i sådana situationer. Och alltid klädd som en liten pojke i överstora eller förtränga kläder.

– Vad var hans passion då, vad var han mest intresserad av?

– Datorer. Allt som hade med datorer och elektronik att göra.

– Ni jobbade på samma datafirma, hurdan kollega var han?

– Han var för det mesta hjälpsam och ordentlig, om man frågade honom så att han förstod. En del tyckte han verkade asocial, då han levde som om han var i sin egen värld, tänkte som en vetenskapsman, men ovärderlig i att lösa olika knepiga problem som vanliga människor inte förstod sig på, det var han. Och mycket anspråkslös och

saklig var han.

– Ni bytte jobb, vad berodde det på och vad hände sen?

Jag var tyst en stund. Jag antog att Kim hade bett mig vittna om något pinsamt, som tacksamhetsskuld för att jag hade tagit äran åt mig för ett stort svårt projekt som vi rodde i land, fast egentligen borde han ha fått mycket mer beröm och en rejäl löneförhöjning, men jag beslöt sedan erkänna för polisen hur det låg till.

– Jag täcktes inte bli kvar på den firman efter att jag blev befordrad, för jag hade blivit det pga. Kims förtjänst. Jag fick ett bra och kvalificerat jobb på ett annat företag, och behövde inte känna mig som någon som utnyttjar andra. Och jag har förstått att Kims talanger uppskattade min efterträdare bättre än jag, eller hur?

– Vi återkommer till det senare, sade kommissarien.

Då jag åkte hem funderade jag vad Kim råkat ut för. Sitter han åtalad för något, och vad i så fall? Vill han att jag skall vittna om något som hänt för länge sedan? Att vi brukade festa för flera tusen euro av firmans pengar efter att olika projekt avslutats? Har han försnillat mer pengar efter det, eller har hans senare chef gjort det och de blivit osams? Jag fattade ingenting vad det varit fråga om.

Då jag gick hem fästes min uppmärksamhet på följande rubriker på kvällstidningarnas första sidor:

”Man tillbringade en kväll på en lyxrestaurang tillsammans med en dödspartner”.

”Dejt med död skönhet, den ensamme fulingens enda chans att uppleva ettbättre liv”

Jag köpte tidningarna. På metron läste jag de chockerande artiklarna, att en 43-årig dataingenjör hade gått på krog med en död kvinna. Han hade skuffat henne i rullstol, och de hade suttit på en restaurang, de hade klätt sig fint, och sett ut som vilka som helst gäster, men en läkare som hade suttit vid ett bord intill hade misstänkt att något är på tok. Sedan hade mannen anhållits och satt nu häktad och misstänkt för nekrofil. Det framgick att han lånat den döda kvinnans lik av en begravningsentreprenör. Det maximala straffet för ett sådant brott, om nekrofilåtalet håller sträck, skulle vara 7 års fängelsestraff. I den ena av tidningarna stod inget mer om mannen, men i den andra att han var ”ful och äcklig” enligt en kvinnlig restauranggäst.

Jag kunde inte låta bli att tänka på att det kunde vara fråga om Kim. Stackars, stackars Kim Skog, som hade det så svårt med kvinnor. Jag kunde inte få sömn den natten, jag kokade te och blandade brandy i, men sömnen ville inte komma. Jag tänkte på hur mycket Kim måste ha lidit då han inte hade några flickvänner och jag igen hade en massa.

Och ändå var han min trogne vapendragare, på festerna under studietiden och under åren på firman, han betedde sig litet extra lustigt för att tjejerna skulle märka mig, tydligen. Och jag som önskade han skulle hitta sig någon som hade ett gott hjärta, men han trånade tydligen bara efter dem som var vackra men kyliga, också sådana som min ex-hustru Linda.

Det stod inte i tidningen desto mer vem den döda kvinna han varit på restaurang med var, men att hon var vacker, hade korpsvart hår och vit hy. Som Snövit.

Jag förberedde mig för nästa förhör hos polisen. Jag önskade att Kim skulle frikännas alla åtal, åtminstone det att han skulle ha skändat den döda kvinnan på något vis. Men jag kunde inte ljuga, bara svara på polisens frågor, som jag inte kunde ha en aning om vad de skulle gälla.

Kim bodde senast jag hade kontakt med honom i en liten lägenhet i Sockenbacka i västra Helsingfors, och han hade samma adress ännu. Jag provade ringa hans mobilnummer men samtalet kopplades alltid över till svararen. Jag skickade e-post till hans arbetsplats men fick inga svar. Jag ringde sedan hans kolleger, men de berättade att han är tjänstledig.

Det var inte då någon tvekan att det skulle vara Kim. Jag åkte till hans adress och såg in genom brevluckan. I hans

lägenhets hall låg flera dagars tidningar på golvet och en dam som bodde som granne öppnade sin dörr och blängde ilsket på mig då jag ringde på Kims dörrklocka. Tydligt visste grannarna ”allt” och betraktade Kim som ett monster. Jag hade lust att säga till åt dem att de är ena hyenor. Att de inte kan lämna en stackars ensam karl i fred.

Jag satt i polisens förhörssrum igen:

– Berätta vad ni gjorde i Moskva 1998.

Jag funderade en lång stund vad jag skulle berätta. Men sedan kom jag på att det måste vara något med krogbesöket den sista kvällen och Kims försvinnande tillsammans med en mörkhårig skönhet som intresserar polisen.

– Alltså om kvällarna?

– Ja, besöken på Röda Torget och andra sevärdheter är vi inte intresserade av.

– Vi var på arbetsresa. Vi skulle upprätta en dataförbindelse mellan vårt kundföretag och deras kontakt i Moskva. Kim var ansvarig för krypteringsprogrammen, jag skötte den kommersiella sidan eftersom jag kunde ryska. Allt gick bra tills våra värdar förde oss på krogrunda. De bjöd oss först på middag på en fin

restaurang, och sedan gick vi till en nattklubb. Det var en nyligen öppnad exklusiv nattklubb, jag minns att den var så modernt inredd att jag inte sett liknande i Helsingfors ens. Våra värdar ordnade damsällskap åt oss också. Jag började misstänka att de var avgiftsbelagda, och jag funderade om vi kunde bryta upp så småningom för att undvika en alltför dyr nota. Jag var dessutom förlovad. Kim ansåg att det gör detsamma, han är inte rädd för sådana, och den andra av dessa damer visade sig vara en verklig skönhet, hon hade kännpaka drag och korpsvart hår. Hon såg egentligen sympatisk och oskyldig ut. Kim såg ut att ha trevligt med henne. Jag igen skämdes över att jag var så nervös. Den andra kvinnan var äldre och verkade fräckare, och inte i min smak överhuvudtaget.

– Vad hände sedan?

– Våra värdar betalade notan och Kim och den mörka kvinnan gick ut någonstans. Jag åkte ensam till hotellet. Kim syntes inte till, men han hade senare ringt till hotellet och meddelat att han kommer till Helsingfors med tåget på måndag morgon, jag åkte ensam nästa dag som ursprungligen var planerat.

– Så ni tror Kim stannade av egen vilja i Moskva tillsammans med sin kvinnliga bekant?

– Ja, det trodde jag, och han berättade inget om det efter

resan, han verkade en tid efter det litet frånvarande. Men jag missunnade honom inte att han raggat åt sig en prostituerad. Om det nu var en sådan?

Polisen visade mig några fotografier på en mörkhårig och en ljushårig kvinna.

– Var det den här kvinnan Kim var tillsammans med i Moskva? Och den här den andra?

Jag betraktade fotografierna mycket noggrant. Hon såg äldre ut än då för 15 år sedan, men tydligen var det hon.

– Ja. Det är hon. Och hon här är den andra.

– Vet ni något om dem, såg ni dem någon annan gång?

– Inte vad jag vet. Den mörka kanske studerade något, hon var så ung då för 15 år sedan. Den andra, äldre kvinnan var jag säker på att hon var prostituerad av något slag, eller ”escort lady”. Men den mörka, som var i Kims sällskap, hon verkade så spröd och oskyldig. Var hon offer för människohandel kanske?

– Om ni vet något, så berätta bara.

– Jag har aldrig sett henne efter det, det är bara min teori.

Sedan började jag förstå. Kim hade säkert velat att jag

beskriver henne så positivt som möjligt. Kanske hon hade blivit dödligt sjuk och Kim hela tiden varit i kontakt med henne. Kanske Kim ville att jag skulle rädda honom att han inte skulle bli dömd för nekrofil eller de andra pinsamma brotten som han var misstänkt för. Jag andades ett par gånger djupt för att lugna ner mig innan jag fortsatte:

– Kim var mycket hemlighetsfull om sina kvinnoäventyr. Han var ju inte så stilig, rena monstret och pajasen enligt flera kvinnor, men jag hade en sådan känsla att han ibland hade fenomenal bondtur. Den här ryska kvinnan kanske blev hans fästmö eller åtminstone en god vän och jag tror jag vill minnas att jag såg bilder av henne på Kims dator också senare, efter moskvaresan. Hon kanske inte alls var någon prostituerad utan en oskyldig flicka som hennes elaka vänner påtvingat karlsällskap. Kanske hon var en godhjärtad äkta själavän till Kim. Och att hon var dödligt sjuk och Kim ville vara med henne ännu efter hennes död. Kanske hon var gift och Kim var hennes älskare?

– Ja-a, det är intressanta teorier. Kan ni underteckna förhørsprotokollet efter att vi skrivit rent det?

Jag läste genom vad polisen skrivit, hade inget att anmärka och undertecknade protokollet. Jag antog att jag inte kan åtalas för något allvarligt, trots att jag lite förskönade Kims romantiska sida.

Det gick några veckor och jag hörde inget om hela historien. Det stod inget i någon tidning om hur undersökningarna framskridit, och om några åtal väcks mot Kim, eller om han var på fri fot igen.

Jag blev till slut mäkta förvånad när min telefon ringde och Kim var i andra ändan. Han sade att han inte kan fatta hur glad han blev över att jag hjälpt honom. Vi kom överens om att träffas.

Han kom lika sjabbigt klädd som förut. Skägget hade han låtit växa, han såg ut som Rasputin, tidigare som orakad såg han ut som en korsning av en gnu och en kalkon.

Vi satt på en restaurang och diskuterade hans äventyr. Han berättade att den mörka kvinnan, Julia Konovalenko, var dotter till en rysk professor som på 1990-talet var mycket fattig men begåvad. Den andra kvinnan var hennes styvmor. Eftersom Julia studerade enligt styvmodern något så onödigt som språk och till på köpet marginalspråken svenska och finska, så skulle hon visa vad hon gick för. Hon skulle vara tolk åt den ryska firma vi installerade datalinjen hos. Men hon hann aldrig under dagen till kontoret, för att metron varit stängd p.g.a. bombhot, tjetjenerna ställde ju till med allt möjligt fuffens på den tiden. Hon hann först till kvällen och hennes styvmor var med som förkläde. Hon ville inte sitta och bli hunsad av henne utan beslöt bekanta sig närmare med Kim.

– Vi hade ett skönt veckoslut i Moskva, och efter det lovade vi hålla kontakt. Jag skulle ordna henne till Finland och så skulle vi flytta i hop, kanske gifta oss. Men så hände något.

– En annan karl eller styvmodern råddade till allt?

– Ja, under ett besök i Moskva hade några gangsters skrämt i väg mig. De hade tydligen kidnappat hennes far och styvmodern var bakom komplotten. Farsan blev skjuten och Julia var aldrig normal efter det. Jag hade henne att komma till Finland men hon tvingades tillbaka. Så kom hon en sista gång för en månad sedan. Hon var sjuk. Hon hade torterats, våldtagits, jag försökte fixa vård åt henne i Finland men det var för sent. Efter att hon konstaterats död fick jag via begravningsbyrån tillstånd att ha henne en dag för mig själv. Hon skulle begravas i Moskva, och hennes anhöriga hade fixat transporten.

– Var det inte för vågat att gå på restaurang med henne som död? Fanns det inte diskretare ställen att ta farväl av henne?

– Jag, jag, skämdes liksom. Har alltid skämts över att jag var blyg i kvinnorssällskap. Du försökte hjälpa mig bäst du kunde men jag hittade aldrig den rätta. Innan jag träffade Julia. Då brast alla hämningar. Tillsammans med henne vågade jag göra allt möjligt som jag aldrig vågat

med någon annan. Jag lovade att vi tar avsked offentligt på något pampigt sätt eftersom jag inte kunde närvara vid hennes begravning. Jag fixade blommor, rullstol, kläder åt henne. Så gick vi ut. Allt gick bra tills den fördömda läkaren snokade omkring. Men jag ångrar mig inte.

– Hur släpptes du fri? Var mina vittnesmål till nån hjälp? Hjälpte nån annan dig också?

– Hennes styvmor klantade till det. Polisen trodde först på henne, hon påstod att jag var en snuskgubbe och nekrofil, men sedan kom jag på dig, att du var med när vi träffades första gången. Så trodde de mig till slut.

– Nå, blev du åtalad för något överhuvudtaget?

– Jo, allmänna åklagaren har försökt åtala mig för miljöbrott, och restaurangen har krävt skadestånd.

– Miljöbrott?

– Ja, fanns ingen annan paragraf exakt, om vad det skulle innebära att gå på restaurang med ett lik, men ekonomisk ersättning blir det oberoende. Restaurangen var ju stängd en vecka efter det för desinficering.

– Men det innebär ju fruktansvärda ersättningar. Hur har du råd med det?

– Det här håller vi mellan oss, han fortsatte viskande. Julia hade gjort upp ett testamente om det hon ärvt efter sin far. Det var en firma som hade ensamrätt till flera patent, för tillverkning av invecklade och värdefulla elektronikkomponenter. Den enda arvingen enligt testamentet är nu jag. Det som jag skulle behöva är en skicklig advokat som kan rysk lagstiftning, sedan skulle jag äga en miljonförmögenhet. Lyxiga lägenheter i Moskva, Paris, Genève, New York plus det företag hennes pappa grundat. Julia får jag aldrig tillbaka men detta företag har jag lovat henne sköta om.

– Alltså det där är ju fantastiskt! Det ordnar sig nog, och du har knappast några problem med ryska språket längre!

Jag lät säkert alltför optimistisk i hans öron, med tanke på hur han sörjde Julia, men kunde inte dölja min nyfikenhet.

Kim rynkade på näsan men erkände:

– Mitt problem är att jag än i dag kan knappt någon ryska, så jag tänkte fråga, om du kunde hjälpa till med businessen lite?

Nästa dag vaknade jag av att jag hade världens värsta huvudvärk. Solstrålarna sken in genom ett fönster som täcktes av en tunn vit spetsgardin och jag kände att hela kroppen skakade. Jag steg upp och öppnade en dörr, och

kom till en korridor. Genom fönstren mitt emot såg jag landskapet som flimrade förbi, byar med blå och gröna stugor, traktorer och folk som jobbade på åkrarna. Allt hade gått fort kvällen innan och nu förstod jag var jag var. Hade Kim verkligen varit så optimistisk då han hade litat på mina förmågor att sköta hans business i Ryssland. Eller så var allting ett skämt. Men det kunde jag unna Kim, efter allt vad han varit med om.

Catherine Sid

Inpackade yachter

De sista små svallvågorna
mot de höströtta
yachternas bogar
har lagt sig

Dystra och inpackade
ligger yachterna
sida vid sida
på torra land

Skam och ve
att de måste sova
sex månader
om året

Catherine Sid

Seglarhöst

Ack
denna vånda,
denna pina.

Tusen himlar
solidliga
smärta.

Catherine Sid

Klubbens eget Tapto

Dagen dör, kärlek rår
– över vik
över strand
över mast

Frukta ej,
somna in
– Gud är när.

(Kvällssång)

Lägereld

Någon får fart
på pinnarna vi samlat

Lägerelden flammar upp
värmen och doften
av korven

lockar
de andra båtlagen till

Skrattande ögon
havsskrynkliga skjortor
rufsiga hår

och en härlig
varm
gemenskap

Catherine Sid

Afton på Gullkrona

Glitter runt skären
Kaskader av diamanter
i kvällssolen –
mot sfärer

Som tetrahexagoner
sträcker sig de avlägsna öarnas
livskraftiga,
lätt vindpinade träd
mot den ljumma
kvällsbrisen

Vattenytan blänker till, lägger sig
mörk, glänsande,
hemlighetsfull

Döljer släktens historia.

Catherine Sid

Vila

Timmen är redan sen,
sitter ensam
fridfulla loja tankar
vandrar över fjärdar
sund och skogar.
Hur långt vi är
och ändå så nära?

Seglen ligger
väl packade
och lyser svagt i mörkret

De viskar och rasslar
om
kommande duster.

Tankar kring det föränderliga livet

För många har barndomshemmet en särskild plats i deras hjärta. De minns det med värme och önskar sig ibland tillbaka när vuxenlivet känns för fodrande. För mig har barndomens minnen taggar som sargat.

Jag föddes 1950 som ett oplanerat, oönskat och oäkta barn. Min mor arbetade som de ja på en bondgård. När jag anmälde min ankomst hade hon redan en bortadopterad pojke, en flicka och pojke i fosterhem och en flicka under skolåldern kvar i hemmet.

Som fyraåring blev jag bortadopterad. Före det var jag i flera repris hos min moster som hade fem egna barn.

Min adoptivmor var mycket pedantisk. Det var inte lätt för ett barn med min bakgrund att klara av hennes krav på renlighet och beteenden. Däremot var det nya hemmets många djur till glädje och tröst för mig i allt det

främmande.

Adoptivmor dog när jag var nio år. Ett år senare gifte adoptivfar om sig och jag måste anpassa mig till hennes regler i hemmet.

Som sextonåring lämnade jag hemmet för att stå på egna ben. Jag var blyg och utan självförtroende men då jag rivit mina broar bakom mig var det bara att ta sig framåt.

Min första anställning var som barnflicka i ett stadshem. Jag skulle sköta de två barnen och också utföra lättare hushållsarbete. Min erfarenhet av matlagning var från medborgarskolans hushållstimmar. Det var inte mycket till kunskaper men vad jag minns klarade jag av att laga mat åt barnen och mig. Däremot var jag bra på att diska, städa och stryka kläder för det hade varit min uppgift där hemma.

Jag var sjutton år då jag började min bana inom åldringsvården. Då förstod jag inte hur traumatiskt det kunde vara för många gamla att lämna sitt hem för att därefter dela rum med någon annan, på fattighuset, som fortfarande var ett begrepp bland de gamla. Däremot var jag mycket förundrad över att de gamla visste så precis tidpunkten när de skulle flytta till åldringshemmet. De flesta hade bott på landet utan alla bekvämligheter. Gått på utetuppen i alla väder, hämtat in ved och vatten och fört ut

slasken. Efter någon vecka på hemmet blev de orkeslösa och låg helst på sängen och stirrade i taket. Nu fyrtiofem år senare inser jag att det var det stillasittande och händelselösa livet som gjorde dem depressiva och sjuka.

Då jag arbetat en stor del av mitt arbetsliv i öppna vården har jag fått uppleva hem av många olika slag. Jag har varit i hem med kristallkronor i taket, dyrbara mattor och prydnadsföremål där det var en utmaning att städa. Den som kommit upp sig på samhällsstegen var ofta fordrande när ”städerskan” kom för att utföra sitt jobb. Jag har varit i hem där det mesta varit gammalt och slitet men hemtrevnaden varit värmande. Jag har städat hos alkoholiserade där golvet behövde blötläggas innan det kunde skuras rent.

Gemensamt för alla som jag vårdat har varit behovet av att få berätta sina minnen. Både goda och dåliga som kantat deras levnadsväg. När åldern blivit hög är det barndomshemmet som kommer tydligast fram i minnesbilderna.

Nu har jag blivit pensionär och kan se tillbaka på ett långt och givande arbetsliv. Jag var med när åldringsvården förbättrades. Jag var också med när sparbehovet börjar försämra vården. Det skrivs och talas om de äldres rätt till värdighet i livets slutskede. Alltför ofta glöms åldringarnas behov av att bli sedda, accepterade och

omtyckta sådana som de är. Också i det egna hemmet blir de ibland ovänligt bemötta av stressade vårdare. Det är mänskligt att bli trött av dagens fordrande arbetsliv då personalen minskas, medan de äldre blir flera och i sämre kondition. Ofta undrar jag om sparandet sker på fel ställen, som ger behov av dyr specialistsjukvård. Det skulle vara bra att ha en kristallkula för att se in i framtiden... eller kanske inte.

Monika Riihelä

Var rädd om din natt

kommer tidigt
upphör långsamt
skuggornas midvinternatt

närmar sig smygande
sviker närheten
undflyr ej ensamheten

var rädd om din natt
i skymmande stunder
din natt i nattens gåta

Drömspel

byarna viner över isen
rasar mot stugans röda vägg
dofter av is från antarktisk
väver mig i kyla
desperation

blåsten sveper över sjön
lägger sig till ro i vassen
doft av insjö i vila
smälter över hud
över tankar

brisen av kryddtimjans porer
dränker min svarta depression
doften av gräs i spirande skörd
smeker mitt sinne
min själ

doften av min kära
vilar mot min kind

dryckens aromer i arla stund
väcker mig ur drömmen om
sommarvind

Monika Riihelä

dina bilder i mina tankar

jag läser din dikt
svävar i din tanke
sluter ögonen
förmimmer känslor

jag läser ditt ord
din mening
din känsla

jag ser
jag hör
jag minns

dina bilder
andas
i mina tankar

Att bli äldre del 2*

Man vet att man är gammal när små, vithåriga damer sätter sig bredvid en i bussen – i samförstånd.

Man vet att man är gammal när unga män inte gör det.

Man vet att man är gammal när saker faller omkring en, för att ens bak plötsligt nuddar vid allt där man går, för att man har gått upp 83 gram i månaden, vilket är 20 kilo på 20 år.

Man vet att man är gammal när baken inte nuddar vid något annat än saker, och ingen faller omkring en.

**) del 1 ingick i Manus 30*

Lövhögar

Jag går genom snöiga lövhögar
och hoppas ingen ser mej
hur barnslig jag är
halva livet kvar
tills jag kan lägga till ett litet
tiddelipom
på slutet

Speciella stunder

I slutet av maj hade jag nöjet att hälsa författaren och performanskonstnären Lalo Barrubia välkommen. Barrubia kommer från Uruguay och är bosatt i Malmö. Invandrarprojektet SIVUVALOT och det internationella finlandssvenska kulturforumet IFISK hade inbjudit henne att uppträda på festivalen ”Världen i byn” och på Luckan i Helsingfors.

Lalo Barrubia har publicerat flera diktsamlingar och två romaner, varav den senaste, ”Pegame que me gusta”, tilldelades litteraturpriset ”Fondos Con-cursables” av Uruguays kulturministerium. På 1980-talet deltog hon i den rörelse som efter diktaturens slut stått för det nya kulturklimatet i Uruguay. Barrubia skriver mycket om den förlorade generation som växte upp under diktaturen för att senare leva ett liv utan återblickar och förebilder.

Att Lalo Barrubia är gästskribent i Manus 2013 är ett resultat av de speciella stunder vi upplevde under hennes besök i Helsingfors. Genom publikationen vill Nylands

litteraturförening stöda ett utökat samarbete med
immigrantförfattare i Norden.

På vägen hem

*speciella stunder kommer alltid att finnas
lyckliga möten
där blodet ger sig till känna
han var min granne
han växte upp
på andra sidan floden
men resan till vårt möte var lång
för vi rör oss i sicksack
och längre bort från jorden går inte att fly
solen lyser i det oändliga
och världen är så liten*

*det kommer alltid att finnas
knep för att hålla masken
för att hänga med
det kommer alltid att finnas droger för att sova
och droger för att vakna
och människor som inte kan inte kan
inte kan leva inte kan orka*

Lalo Barrubia

Lalo Barrubias blogg med dikter på svenska:

<http://vecinas-svenska.blog-spot.se>

—

Dörren öppen för fri programvara

Efter tisdagens marginella börslyft vände kurserna kraftigt nedåt när handeln på börsen inleddes på onsdagsförmiddagen. Experterna talar redan om en kris som leder till att utvecklingen går mer mot öppen källkod eller open source som är ett annat namn på fri programvara.

Open source är alltså ett datorprogram där källkoden är tillgänglig och kan användas, läsas, modifieras och vidare distribueras av den som vill. Redarkungen Sven Karlsson har redan köpt in sig och på måndag öppnar elevrådet distributionen på skolans kafeteria. Bloggy har varit öppet redan länge, men enbart för inbjudna. Det finns dock ingen lag som ger dig rätt till öppet köp när du inhandlar varan i kafeterian.

Som mina trogna läsare känner till så är jag av många olika skäl en varm anhängare av öppen källkod, både som

kodmodell och filosofi. Och de senaste förändringarna öppnar till synes för en fortsatt publikutveckling. Tyvärr råder redan öppet krig om dem mellan kriminella gäng i staden. Jag, liksom många andra, tror dock inte att detta öppnar upp för maffiametoder, och det är väl skandalöst om sådant ska sanktioneras av staten.

Jag blir så jävla trött på politiker och tjänstemän som inte inser vilka avgrunder de öppnar med sanktioner. Att facket öppnar för lönesänkningar inom branschen talar redan om hur allvarligt läget är. Facket i regionen har redan öppnat för lokala lönesänkningar ner till 80 procent av lönen i en krisuppgörelse med fyra arbetsgivareförbund. Saab öppnar inom kort en krislinje för oroliga och även Kristdemokraterna öppnar för en ändring av reglerna. Detta gör att väljarna inte kan försäkra sig om att programmet gör vad det ska, eller anpassa det till sina behov.

Jag är ledsen att du inte själv får komma till tals här, men du har säkert ordat tillräckligt eller övermåttan nog. Jag för min del tänker öppna fönstret för att vädra lite.

Bondejenta fra Askim ute i stora världen strax bakom ”Skørtensvingen”

Ett slags bokrecension

Att lämna sitt land, sin bakgrund och sin kultur är lite som att bli gammal. Man har kommit till det nya för att stanna. Så här resumerar en mogen moroch politisk observatör som lämnade en stor och glad familj på bondgården Skørten i södra Norge för att vistas i USA som utbyteselev, i Paris för språk-studier, i Tyskland för att jobba och sedan i Finland som maka.

De fyrtiofem korta kapitlen i Sissel Lund-Stenbäcks bok LIVSRESAN liknar närmast en samling av olika anmärkningar, noveller och dikter. Lätt att läsa, ur en skvallertidning kanske. Men boken tvingar läsaren på ett

nästan provocerande sätt att stanna på raden, att lägga boken åt sidan och att fundera på hur det egentligen är att vara invandrarhustru, att följa med världens politik, att bli gammal och att bekymra sig över de ungas framtid i dagens multikulturella och kontroversiella värld.

För den lilla bondeflickan Sissel började allt i en trevlig hemmamiljö i Askim i södra Norge som liknade livet i Astrid Lindgrens Bullerby-böcker. Stora världen började strax bakom ”Skørten-svingen” och himlen var full av norrmän som talade norska ”där uppe”. Men snart skulle hon ta sig ut långt bakom svingen, alltid lite oförberedd och lite tveksam om hon är på rätt ställe.

Som 17-åring tycker Sissel att amerikanerna är smått löjliga i sitt romantiserande av sina ursprungsländer. Och några år efter bröllopet med en ung och framgångsrik finländsk politiker skrev hon 1974 om sitt nya hemland: *”Alla dessa blyga själar // Mitt älskade, främmande land: // Kan jag nå dig?” ... ”Kära, snälla Finland:// Hjälp mig tillbaka till mitt skratt ...”*

Och ute i stora världen strax bakom ”Skørten-svingen” möter hon även andra ”ledargestalter”. Bland dem finns den dominerade presidenten Urho Kekkonen som hon minns som en person med stark karisma. Som bordsdam till honom minns hon: *”Du möter min blick// men ser mig inte // Du formar vänliga ord // med dina läppar // men*

ger mig ingenting // av dig själv". Och när hon mötte det spanska kungaparet fanns den igen, känslan av oro och tvivlet: "Hur ska man bete sig tillsammans med en kunglig person? Vad pratar man om? Får man ställa frågor till kungligheten?"

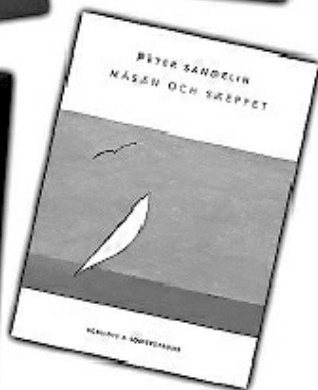
Känslan av oro och ensamhet ute i stora världen strax bakom "Skörten-svingen" syns även i bondeflickans liv som utlänning. Som invandrarhustru utan fast anställning tog hon "ibland bussen in till stan och satte sig i riksdagens café" och tänkte att "*om hon sitter där tillräckligt länge, kanske hon får se mannen hon har gift sig med*". Eller som äldre hustru som reser runt i världen med sin make, genomgår tråkiga sjukdomar, funderar över världens skräck för det som är främmande: "Också i Finland finns ensamma individer som vänder sig inåt, som i nostalgisk längtan bygger upp en farlig fantasivärld".

"Men det kommer en dag när man på morgonen möter sig själv i badrumsspeglarna och ser en glåmig och mycket trött person. Och man undrar: Är det jag? Vad har hänt? Hur blev det så här?" Hur det blev så där får du läsa själv.

Och tror mig det blev bra!

Petra Österman

Recensioner

Klorofylldervischens memoarer

**Eva-Stina Byggmästar: Min
amatörbiografiska självbiografi. Ellips. 2012.**

*Jo, jag var bara
en liten klorofylldervisch
som virvlade runt
i ditt hjärtas buskland,
runt i en ljuvlig grönska,
bland alla dessa fruktträd, nötträd.
Men säg, när blev du själv en trädgårdsfé –
Och kysste mig med tusen gröna kyssar,
allt medan jordens själ vegeterade
under marmorerade gröna blad
och moln av HALLÅ-HALLON.*

Dikten är från diktsamlingen Knoppar blommor blad och grenar (2005). Eva-Stina Byggmästars (f. 1967) dikter utspelar sig ofta i växtriket, och nu har hon gett ut en amatörbotanisk självbiografi. Hon berättar om barndomen, åren i Sverige och återkomsten till Österbotten. Hon säger att utan botaniken hade hon inte kunnat dikta. ”Naturlyriker har jag varit och kommer att förbli till den dag jag sluts in

i mullen och själv blir blomma, träd eller gräs... Det är ingen tvekan om att naturen spelat huvudrollen i mitt liv och i min diktning”.

Byggmästar har behållit vetenskapligt korrekta beskrivningar av blommor och träd, trots att hennes dikter annars befolkas av nymfer, änglar, fauner och kentaurer, och själva Älvdrottningen, som också var namnet på diktsamlingen som ut kom 2006 och nominerades till Runebergpriset. Hon kallar metoden ”en realistisk romantik eller en romantisk realism”.

Eva-Stina Byggmästar är mycket produktiv. Hon brukar komma ut vartannat år. Men hur små poeter finns det egentligen nominerades till Augustpriset 2008. Hennes senaste diktsamling Vagga liten vagabond utkom 2010 och nominerades till Runebergpriset.

”Varje gång jag avslutar ett diktmanuskript tänker jag att nu har jag uttömt botaniken för min egen del, nu är det nog slutdiktat, men så öppnar sig ett nytt perspektiv, likt en underbar skogsglänta, och jag känner mig nödgad att skriva ännu en dikt och sedan ännu en, om någon blomma, lav eller något bär– och på den vägen är det”, skriver Byggmästar.

(Petra Österman)

Himlar över Alabama

Nils Erik Forsgård: Himlar över Alabama. En essä om USA år 2012. Schildts & Söderströms 2012.

Perspektivet i essän om USA år 2012 är lite "von oben". Författaren Nils Erik Forsgård kör för fort i frihetsruset över att vara i USA, och äter kycklingburgare" i experimentsyfte". Men han skriver bra och underhållande, till exempel om protesterna Kiss-ins på snabbmatskedjan Chick-Fil-A. Här samlas homo-sexuella och kysser varandra i protest mot att de inte får gifta sig.

Jag läser boken dagen efter att USA legaliserat enkönade äktenskap. Det här visar hur snabbt böcker blir "gamla". I och för sig gör det ingenting. Himlar över Alabama är en essä om hur landet ligger år 2012, och intressant som ensamtida skildring, även om kärleken och USA har gått vidare.

När jag läser kapitlen om rasfrågor spelar hotellrestaurangen mycket lämpligt "He's my brother" i bakgrunden. Forsgård skriver att under sina två första år som president talade Barack Obama mindre om

rasfrågor än någon annan demokratisk president sedan 1961. Min spontana reaktion är att han behövde kanske inte, han var ett levande exempel på "walk the talk", dvs. han gjorde vad han sade.

Men det räcker förstås inte med en svart president för att avskaffa rasdiskriminering. Ingen inbillar väl sig att samhället med en gång skulle bli jämställt om landet fick en kvinnlig president, Hillary Clinton 2016? Obama är ju förresten lika vit som han är svart, och han växte upp i ett vitt hem (morföräldrarnas), med undantag av fyra år i Indonesien hos sin vita mamma och hennes indonesiska man.

Å andra sidan har Obamas skötebarn, sjukförsäkringsreformen "Obama-care", en stor betydelse för de svarta i USA.

Himlar över Obama handlar också om den amerikanska drömmen. Forsgård skriver att "en av de främsta målsättningarna med den amerikanska drömmen idag är att hålla den stora medelklassen på gott humör inför presidentval".

Boken ger mig lust att också läsa några av Forsgårds tidigare böcker, nämligen Heartlands. Anteckningar från en resa genom USA (2007) och Hemingway – En betraktelse (2011).

(Petra Österman)

”Vargen springer på starka tassar genom din dröm”

Tua Forsström: En kväll i oktober rodde jag ut på sjön. Schildts & Söderströms 2012

Tua Forsström tar vardagen och gör något magiskt av den. Den första diktenanslår tonen:

Mörkret, regnet, vänligheten

En kväll med rosor som dalar till bottnen
långsamt en frusen gata i Mejlans en alldeles vanlig kväll

Forsströms senaste diktsamling, den första på sex år, är en tunn volym, men den håller hög klass, ja rentav internationell standard. Den kunde vara skriven av någon stor diktare ute i världen, men den utspelar sig nästan i mina hemknutar i Helsingfors, med avstickare till Ekenäs och barndomen.

Forsström avslöjade en gång att hon skriver rent sina texter 60 gånger, och det märks. Här finns inga onödiga ord, det är genomtänkt och genomarbetat, varje dikt håller

måttet.

Omslaget av Anders Carpelan visar mörka vatten. I drömtolkning symboliserar vatten känslor.

*Rodde ut på sjön i det gråa, det blåste
hårt och mörkret föll i långsamma
vågor, vad finns att säga om tidens framfart?
Huset uppe i skogen drev med lysande fönster, liksom
introvert, som om jag inte längre hade tillträde*

*Snart snöar det på vattnet, snön smälter
i vattnet, snart snöar det på holmarna och jag
minns hur det var att komma hem, någon
hade tagit hand om allt under tiden*

Samtidigt är hon nu den trygga vuxna i barnbarnets sällskap:

*Om snöns inverkan kan också sägas
att det blir livligt och ljusst...*

Och vattnet blänker och allting blänker och
händer för första gången igen<

Men hon sörjer sina föräldrar:

Jag frågar om det mörka materialet
Jag frågar om de längtar hem

De vänder sina ansikten mot mig,
verkar intresserade
Verkar tunna och förfärligt starka
Det är en densitet som jag inte förstår

Albert Bonniers förlag i Sverige tänkte först inte ge ut en delupplaga av En kväll i oktober rodde jag ut på sjön, men ändrade sig som tur var. Det är synd om svenskarna om de inte får läsa svenska dikter från Finland. De är ju oftast minst lika bra som de som utkommer i Sverige.

*”Hoppas att det fortsätter snöa, att det yr över
Mannerheimvägen/och allabarnen och skogens djur”.*

(Petra Österman)

En ensam stjärna

Lars Huldén: Inga stjärnor i natt. Schildts & Söderströms 2012.

Inga stjärnor i natt, sir. En ny diktsamling på hundra sidor av en 87-åring. Inte för inte är Lars Huldén född på Runebergsdagen. Anders Carpelans vackra omslag visar ett kryssningsfartyg och tittar man noga ser man en liten figur på däck som tittar upp mot en ensam stjärna. Det ser ut som en pojke, men det är nog en gammal man.

*Om jag kunde välja
skulle jag absolut inte välja
att stanna för evigt här på jorden.
Bara att leva lite längre
än det ser ut att bli.
Älska dem jag älskat,
glömma gamla sorger,
leva enkelt,
se stjärnorna tändas och vandra,
ha det så som jag aldrig
unnat mig att ha det.*

Visa ord. Men Huldén är inte bara klok, han är också rolig, även om det ibland kan bli svart humor:

*Sällan får en gammal man
en uppmuntrande blick.
desto mera uppskattade jag
att en ung kvinna strålade mot mig.
Hon måste ha varit gerontofil,
eller kanske nekrofil.*

Det är ofta vemodigt. Mannen ombord på den sista resan
längtar efter kärlek och minns svunna tider. Han skriver
om hur det är att vara gammal och vår otålighet med de
gamla:

*Han? Är inte han död?
Vi trodde han var död.
Man ska göra vad som ska
göras. Och sedan dö.*

Trots all levnadsvisdom och alla underfundigheter tycker
jag bäst om en litemystisk, tidlös dikt, som kanske handlar
om svartsjuka eller om döden, menåtminstone om
kärleken:

*Man ska kunna lita på varandra.
Men det är ju det vi inte gör.
Jag svänger som en grind
som lämnats öppen,
ett öppnat fönster utan stormhake på.
Du är mottaglig för dofter.*

Plötsligt är du intedär jag är.

Kryssningen Lars Huldén tar oss med på är en metafor för det korta och undflyende livet:

Just när jag hade lärt mig hantera
radion i hytten, knäppa på och av,
var resan slut. Vi låg i hamn.
Allt var stilla.

(Petra Österman)

”Ensam och tillsammans”

Peter Mickwitz: Passport Somaliland. Ellips 2012.

Jag gömmer undan Passport Somaliland på hotellet så att städers kan inte ska bli förvirrad och tro att det är ett vanligt pass som ligger framme. Somaliland finns nämligen inte, annat än som en autonom somalisk region trots att det utlyste sig självständigt för mer än 20 år sedan. Landet ligger i Afrikas horn och gränsar till Etiopien i söder och väst, Djibouti i nordväst, Adenviken i norr, och Puntland, en annan autonom somalisk region, i öst. Här skulle man önska sig en karta.

Men när man börjar läsa märker man att det inte handlar så mycket om Somaliland utan mer om ”Suomaliland”, dvs. Finland. Fast mest rör det sig om funderingar av allehanda slag, ofta fyndiga.

Mickwitz skriver om Finland och björkens vithet:

- a) Fråga: I vilka förhållanden är vitt en skyddsfärg? Svar: under vita förhållanden.
- b) Fråga: Vilka förhållanden är vita? Svar: vinterförhållanden.

Mickwitz skriver kritiskt och politiskt om det klaustrofobiska landet: ”1945 stängdes den ena vägen till Europa för Finland, den väg på vilken Finland blev Finland (och ganska mycket Tyskland). Nu skall också den andra vägen, den som går via Norden, stängas. Helt frivilligt. jag känner mig förvirrad. Jag bor i Europas ensammaste land. Det är förstås helt följdriktigt och förstås helt oacceptabelt.

”Passport Somaliland kan väl närmast betecknas som en essäsamling. Men Mickwitz är i första hand känd som en poet. 2012 utkom han också med diktsamlingen som du gör dina cirklar runt detta utanför. Också i Passport Somaliland skriver han om skrivandet och dristar sig till att kritisera den store Knausgård: ”Jag skulle vilja läsa en bok som är en tiondel, som är en smula. En bok som inte består av sex 500-sidiga delar.

”Mickwitz skriver vackert om språket och poesin:

”Poesi är när språket mot min vilja uppsöker andra världar, på väg mellanmig och dig; omöjligt utan dig och omöjligt att beskriva dig.”

(Petra Österman)

”Myran i giraffens fotspår”

**Peter Sandelin: Måsen och skeppet. Schildts
& Söderströms 2013.**

Jag har sagt det förut och jag säger det igen: Peter Sandelin, f. 1930, är en storpoet som förtjänar så mycket mer än de frimärksstora bilder som Husis brukarför läna honom.

*ett fjäll lossnade
från fisken*

havet försilvrades

ditt öga blänkte

Ögat får mig att tänka på Gunnar Björling. Men Sandelin har sitt eget språk. Här finns det bekanta ljuset och de bekanta brösten, molnskuggorna och rymden. Att läsa Sandelin är lite som att lägga ett jättepussel. In smyger sig alltid någon ny bit som nu ”giraffens fotspår” i en dikt där man kan känna hettan och törsten.

solar visste inte
moln anlände försenade

såg myran
I giraffens fotspår

hur de
vart de

och någon håller vatten i sig med en skopa

Myran är däremot bekant från tidigare. Sandelin har också humorn kvar när han vänder upp och ned på tillvaron.

*en humla tumlar över isskorpan
den blinda spelar piano*

*plötsligt sitter jag
inne i det lilla modellflygplanet*

*>som cirklar och stiger allt högre
i den skimrande dimman*

*en liten pojke
långt där nere
viftar och viftar med armarna*

ropar

Men som vackrast är Sandelin när han är allvarsam.

fiskmåсроpet
stiltjevattnet
myrans spår i sanden

intet annat
intet annat

och din andning

skymningssilvret

Pärbilden av bildkonstnären Peter Sandelin är enkel och vacker, påminner om mormors sommarstuga i skärgården – ett paradiset förlorat.

(Petra Österman)

Poetisk rättvisa

Petter Sandelin: Istället för grindcore. Schildts & Söderströms 2013.

Debuterande poeten Petter Sandelin (f. 1982), går i Bosse Hellstens (f. 1978) fotspår, med öldrickande och längtan efter sex. Han stryker till och med över en del ord liksom Hellsten. Men när Hellsten strök över enstaka felslag på skrivmaskinen använder Sandelin strecken för att censurera svärord. Men visst finns det rum för båda i Svenskfinland och för deras självömkan, självironi och humor.

Versmått

*ett sixpack är perfekt
för att skriva
man kommer långt
många ord
går inte att räkna per flaska*

*om jag har några råd till unga poeter?
köp inte twelvepack.*

Och lite fyndigare:

*kaffe och bärs
intravenöst*

*vit man klagar
radhusheroïn*

Där Hellsten jobbade som gårdskarll, högg ved och skottade snö, motionerar Sandelin istället. Han cyklar och löper. Båda tvättar sig i iskallt vatten, men av olika orsaker.

Men en del av Sandelins korta politiska dikter är inte så dumma:

*vad kan man göra/i ett samhälle/där folk är rädda/för
börsnoteringarna iAsien?/inte mycket.*

Sandelin är en arg ung man.

*det är två/månader till valet och de/där
jävlarna/har/17/procent, avslutarhan en dikt som börjar
jag sitter här och tänker/på din fitta och dricker/rödvin*

Liksom i Hellstens universum kretsar allt även i Sandelins värld kring hanskönsorgan:

*det är kuken
den håller mig kvar på jorden*

på den här avsatsen i den här lägenheten i det här livet

Men till Sandelins försvar ska sägas att också han är en bra skildrare av livet i Finland.

*helvete,
jag minns inte
när jag sett solen senast
det här mörkret knäcker
mig alltid.*

*och så regnar det.
rakt
svart
byråkratiskt
timme efter timme dag efter dag*

*som om det var lag på
att det alltid ska
regna i det här landet*

*helvete,
jag kanske borde skaffa hund*

(Petra Österman)

Ensam är stark

**Anki Westergård & Malin Wikström (red.):
Vardagshjälte 24/7 – Om att
vara ensamförälder.
Schildts och Söderströms 2012.**

Jag väntar länge med att läsa antologin Vardagshjälte 24/7, eftersom jag ju redan är expert på att vara ensamförälder, och jag är också litet förvånad över att inte ha blivit tillfrågad om jag vill vara med i boken. Jag är överraskad över att det finns så många andra ensamstående föräldrar (16 st.) att det räcker till en hel bok, vi är ju ganska osynliga.

Det är väldigt intressant att få läsa om andras vardag och verklighet, och få en inblick i deras hemmaliv. Som ensamförälder är man ganska ensam, lite paria, fortfarande 2013. Man umgås inte just med någon, än kanske någon annan ensamsamstående mamma och man vet ju hur svårt de har att komma ifrån. Det blir mest kaffe tidigt på morgonen, när barnen redan är i skolan och man själv ännu inte har gått på jobb.

Däremot finns det ofta något extra barn hemma hos en, efter skolan, på veckosluten eller loven. Det är lätt att

samlas i familjer där det ”bara” finns enmamma hemma.

De flesta ensamföräldrar är fortfarande mammor, också om det ingår hela fyra ensamstående pappor i antologin. År 2011 bestod 18 procent av de 581 000 barnfamiljerna i Finland av en mamma och barn, medan drygt två procent var familjer med en pappa och barn.

På Bokkalaset i Ekenäs var det en kvinna i publiken som tackade för boken eftersom hon inte visste något om ensamstående. Det kändes ganska konstigt. Måne det inte i varje klass finns ganska många ensamstående, åtminstone efter ettan, tvåan, då folk redan har hunnit börja skilja sig, eller hemska tanke, har dött. Och det finns de som har funnits där hela tiden, som har valt att få barn ensamma, eller borde jag kanske här för en gångs skull använda det rikssvenska uttrycket själva.

Men också jag läser boken med stort intresse. Här finns så många känslor och tankar som är helt nya eller annorlunda än mina egna. Det slår mig också att jag i min tur vet ganska lite om livet i kärnfamiljen. Men ibland undrar jag om man inte skulle bli bemött med lite mer respekt, till exempel från skolhåll, om man var en kärnfamilj, eller ens en ensamstående pappa.

De flesta barn i boken är ganska små. Det är synd att variationen inte är större. Det är förstås svårare, och

kanske till och med omöjligt, att skriva om äldre barn, då man måste tänka mer på deras integritet, men nu kretsar det ganska mycket kring dagislämnande- och hämtande, som ju i en ensamfamilj sköts av en och samma person, om det inte finns någon mor- eller farförälder som räddande ängel. Men ofta finns det färre släktingar, gudföräldrar och vänner kring ensamfamiljer.

För det mesta står man där man är och skriker ”Jag har bara två händer”. Men ensam är man aldrig som ensamförälder. Barnet/barnen finns ju där, 24/7, på gott och ont.

(Petra Österman)

Mera uppgifter om Nylands litteraturföreningens
verksamhet
och aktuella aktiviteter hittar du på vår hemsida
<http://nylitt.webbhuset.fi>

Anslut dig nu!